

Verder Werken...

**... er is nog
een wereld
te winnen!**

Eindrapport
van de **Commissie Vrijwilligersbeleid**

'Geen mens is een Eiland, geheel op zichzelf'

John Donne

1572/1631 Uit: *Sixteenth devotion*

Verder Werken...

**... er is nog
een wereld
te winnen !**

De Commissie Vrijwilligersbeleid

Op 14 juni 2001 is de Commissie Vrijwilligersbeleid geïnstalleerd door de staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. De Commissie had tot het einde van 2004 de taak om lokaal vrijwilligerswerkbeleid te stimuleren. Gemeenten en provincies kregen hiervoor instrumenten en methoden aangereikt, die door de Commissie zijn ontwikkeld en beproefd in 19 pilotgemeenten en -provincies. Op verzoek van de staatssecretaris heeft de Commissie zich ook ingespannen een advies op te stellen voor de toekomstige ontwikkeling van het vrijwilligerswerkbeleid. Dat advies vindt u terug in dit eindrapport.

De leden van de Commissie Vrijwilligersbeleid:

voorzitter

Marry Visser-van Doorn

leden

Hans Baaijens	Hoofd taakveld Zorg, Welzijn en Sport, Vereniging van Nederlandse Gemeenten
John Bos	Gedeputeerde Provincie Flevoland
Marianne Burgman	Burgemeester gemeente Ronde Venen
Helen Burleson-Esajas	St. Landelijke Federatie Welzijnsorganisaties van Surinamers
Frank Dales	Burgemeester gemeente Breukelen
Elly Dings-Niessen	Loco-burgemeester en wethouder gemeente Wisch
Bram Donkers	Wethouder gemeente Borne
Joke Jorritsma-Van Oosten	Vereniging van Mantelzorgers
Willem Lageweg	Stichting Samenleving en Bedrijf
Prof. Dr. Lucas Meijs	Erasmus Universiteit Rotterdam
Aleid Rensen-Oosting	Bestuurslid diverse vrijwilligers(ondersteunings) organisaties
Brahim Seali	Multicultureel Centrum voor Participatie
Marie José Smulders	Directeur Lokaal Beleid, Ministerie VWS
Berry van Rijswijk	Lid Provinciale Staten Limburg
Nico van der Spek	Voormalig Wethouder gemeente Eindhoven
Johan Wakkie	Directeur Koninklijke Nederlandse Hockey Bond

secretaris

Henk Hoek

communicatie

Loes Phoelich

projectmanagement

Bram van Dijk

voormalig leden

Louise Groenman
Henk Bleeker
Hans van 't Nedereind
Tof Thissen

Inhoud

Bestuurders van Nederland		7	
Vooraf		9	
1	Inleiding	13	
2	Actuele ontwikkelingen in het vrijwilligersdomein	21	
3	Aanbevelingen	37	
Bijlage	1	Alle producten van de Commissie	47
	2	Verslag werkzaamheden van de Commissie	53
	3	Veranderingen bij gemeenten op het gebied van de speerpunten van de Commissie	59

Bestuurders van Nederland

De Commissie Vrijwilligersbeleid staakt haar werkzaamheden. Er is de laatste drie jaar veel gebeurd in Nederland op het terrein van vrijwilligerswerk en de Commissie heeft daarbij een stimulerende rol gespeeld. Veel gemeenten hebben enthousiast en voortvarend gebruik gemaakt van de Tijdelijke Stimuleringsregeling die door de staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport is ingesteld. Bijna alle provincies hebben hun ondersteunende functie voor het vrijwilligerswerkbeleid versterkt. Er is hard gewerkt aan vernieuwing van het vrijwilligerswerkbeleid. Er is toenemende aandacht voor 'nieuwe' groepen vrijwilligers zoals jongeren, allochtonen en de zogenoemde 'nieuwe ouderen'.

In de samenleving komt als reactie op de individualisering weer meer oog voor het 'sociaal kapitaal'. Om dat sociaal kapitaal ook daadwerkelijk te kunnen benutten moet er nog heel wat werk worden verzet. Dat vraagt inspanning van de overheid op alle niveaus.

Gemeenten, Provincies en Rijk zijn nog te vaak gericht op de traditionele vormen van vrijwilligerswerk en gaan uit van bestaande structuren en verenigingen. Zeker, die zul je als overheid moeten versterken om juist daar vernieuwende initiatieven kansen te geven. Maar ook op andere vlakken zal de overheid een stimulerende en motiverende rol moeten oppakken. Nieuwe initiatieven van 'ongebonden' burgers kunnen worden gestimuleerd. Het bereiken van andere dan de traditionele 'vrijwilliger' - die zich tien jaar lang twee dagen in de week wil inzetten voor een club - vraagt om inventiviteit. Dat vraagt een ruime blik, een blik over de grenzen, letterlijk zelfs, want andere culturen kennen eveneens vrijwillige inzet, vaak echter op een manier die de gemiddelde Nederlandse bestuurder niet herkent en die wellicht minder zichtbaar is.

Ik vind dan ook dat we nog niet klaar zijn. We zullen verder moeten werken, er is nog een wereld te winnen. Daarom pleit de Commissie voor blijvende stimulering van vooral vernieuwende initiatieven, initiatieven gericht op verschillende doelgroepen en culturen en initiatieven gericht op samenwerking met partijen als bedrijfsleven en wetenschap.

In deze brochure beschrijven we onze bevindingen en doen wij aanbevelingen aan de staatssecretaris. We doen ook een oproep aan provinciale en lokale bestuurders om serieus aandacht te blijven geven aan het vrijwilligerswerkbeleid. Er staat wetgeving op stapel die er toe zal leiden dat er een groter beroep wordt gedaan op de betrokkenheid en de vrijwillige inzet van burgers. De overheid heeft een belangrijke taak in het toerusten van die burgers om vrijwillige taken op zich te kunnen nemen en daaraan voldoening en plezier te beleven.

'Geen mens is een eiland, geheel op zichzelf' Aan u als bestuurders de taak verbindingen te leggen en bruggen te bouwen. Ik wens U daarbij veel succes!

Marry Visser-Van Doorn
Voorzitter Commissie Vrijwilligersbeleid

Vooraf

Nederland behoort in de statistieken tot de hoogst scorende landen als het om vrijwillige inzet gaat. Vrijwillig zetten burgers zich in om anderen te helpen, om met anderen samen te werken bij het uitvoeren van activiteiten en het bereiken van gemeenschappelijke doelen. Dat kan langdurig zijn of incidenteel, dat kan georganiseerd zijn of in losse, tijdelijke verbanden, in verenigingen, in actiegroepen, in evenementen, in buurt- of wijkcomités, of in spontaan gevormde groepen. Als het er op aan komt zijn burgers creatief in het bereiken van gemeenschappelijke doelen en kent hun verbeelding geen grenzen. De vele activiteiten van vrijwilligers vormen samen een substantieel deel van de sociale infrastructuur in Nederland. Alleen al om die reden is vrijwilligerswerk onmisbaar.

De staatssecretaris van Volksgezondheid Welzijn en Sport (VWS) heeft de Commissie ter stimulering van lokaal vrijwilligersbeleid (kortweg Commissie Vrijwilligersbeleid of de Commissie) in 2001 in het leven geroepen met als doel het verder ontwikkelen en vernieuwen van het vrijwilligerswerkbeleid van gemeenten en provincies. Want, zo luidt de achterliggende boodschap, we moeten met zijn allen het vrijwilligersdomein koesteren. Er zijn signalen dat de participatie in het vrijwilligerswerk terugloopt. Lokaal, provinciaal en landelijk vrijwilligerswerkbeleid moet ertoe bijdragen dat de omstandigheden voor actieve vrijwilligers zo gunstig mogelijk zijn.

De formele opdracht aan de Commissie Vrijwilligersbeleid luidde als volgt: de Commissie heeft tot taak te stimuleren dat gemeenten en provincies een vrijwilligersbeleid ontwikkelen, verbreden, verbeteren, vernieuwen en intensiveren door middel van het doen ontstaan en instandhouden van een instrumentarium voor plaatselijk, regionaal en provinciaal vrijwilligerswerk van verantwoorde kwaliteit.

In dit eindrapport maakt de Commissie Vrijwilligersbeleid de balans op over de periode waarin zij actief is geweest: 2002 - 2004. Welke activiteiten heeft de Commissie ontplooid? Hoe staat het nu - na drie jaar Commissie - met het lokaal en provinciaal vrijwilligerswerkbeleid? Welke veranderingen hebben zich in die periode voorgedaan in het vrijwilligerswerkbeleid? Wat ging goed en wat kon beter? Welke maatschappelijke ontwikkelingen hebben daar invloed op uitgeoefend? Welke aanbevelingen geeft de Commissie aan gemeenten, provincies en het rijk?

De Commissie kijkt in haar eindrapport vooral vooruit. En om maar meteen met de deur in huis te vallen, doen wij alvast drie urgente aanbevelingen:

- lokaal en provinciaal vrijwilligerswerkbeleid verdient ook na de opheffing van de Commissie stimulans en ondersteuning, omdat de ontwikkeling van dit beleid pas vrij recent op gang is gekomen. Voor een nieuwe regeling 'Verankering vrijwilligerswerkbeleid' verwijzen wij naar de aanbevelingen.

- de Commissie stelt voor landelijke en lokale wet- en regelgeving kritisch te bezien zodat vrijwilligers hier minder onder gebukt gaan. Vrijstelling en dispensatie voor vrijwilligersorganisaties, en het verbeteren van de communicatie tussen beleidsmakers en vrijwilligersorganisaties, en in het vrijwilligersdomein zelf, zullen daaraan een bijdrage moeten leveren.
- de Commissie roept gemeenten en provincies op extra oog te hebben voor jonge senioren, allochtonen en jongeren in het lokale vrijwilligerswerk. Daarbij dient ook rekening gehouden te worden met nieuwe burgerinitiatieven van juist deze groepen.

Leeswijzer

Dit eindrapport is opgebouwd uit drie hoofdstukken. Hoofdstuk 1. gaat in op de werkwijze van de Commissie en de veranderingen in het lokale en provinciale vrijwilligerswerkbeleid tijdens de Commissieperiode. Hierbij maken wij gebruik van de onderzoeksresultaten van Research voor Beleid, het onderzoeksbureau dat het gemeentelijk en provinciaal vrijwilligerswerkbeleid gedurende drie jaar aan de hand van een monitorinstrument heeft gevolgd. Hoofdstuk 2. behandelt een aantal relevante thema's waarmee de overheid rekening moet houden bij toekomstig vrijwilligerswerkbeleid. Aanbevelingen zijn opgenomen in Hoofdstuk 3. Ook 'de erfenis' van de Commissie, zoals het beheer, distributie en onderhoud van de ontwikkelde producten, heeft daarin een plaats.

1

Inleiding

1.1 Het vrijwilligersdomein

Beleidsmakers omschrijven de betekenis van vrijwillige inzet vaak als 'het cement van de samenleving'. Burgers die, vaak naast hun dagelijkse bezigheden in gezin en werk, tijd besteden aan de een of andere vorm van vrijwillige inzet, dragen bij aan een belangrijke doelstelling van dit kabinet. Dat is het bevorderen van de eigen verantwoordelijkheid van burgers, en vooral: meedoen! Vrijwillige inzet levert voor de vrijwilliger zelf ontplooiing, voldoening en waardering op. Het vrijwilligerswerk heeft ook een vitale functie voor het in stand houden en vernieuwen van de sociale infrastructuur. Vrijwilligerswerk kan zelfs worden uitgedrukt in toegevoegde economische waarde. Schattingen lopen uiteen van 5 tot 14 miljard euro op jaarbasis, afhankelijk van het gemiddelde bruto loon en de definitie van vrijwilligerswerk.

De deelname aan vrijwilligerswerk in Nederland is door de jaren heen (1975 – 2002) redelijk stabiel gebleven. Onderzoeken van onder andere het Sociaal en Cultureel Planbureau en het CBS laten weliswaar schommelingen en onderlinge fluctuaties zien, maar die zijn te wijten aan verschillende definities en meetmethodes.¹ Toegewijde 'traditionele' vrijwilligers hebben echter vaker het gevoel dat zij de 'laatsten der mohikanen' zijn: "Onze generatie doet het nog, maar de volgende generatie is alleen nog maar bezig met zichzelf en geld verdienen." Deze schijnbare tegenstelling is vooral een gevolg van de toegenomen hoeveelheid vrijwilligerswerk, bijvoorbeeld in het onderwijs en de zorgsector. Daarnaast is het aantal vrijwilligers weliswaar stabiel, maar investeren zij gemiddeld minder tijd in het vrijwilligerswerk. Ook verandert de beeldvorming over vrijwillige inzet. Oudere vrijwilligers hebben over het algemeen traditionele opvattingen over de wijze waarop en de setting waarbinnen het werk verricht wordt: "De voorzitter hoort zijn gezicht altijd te laten zien, en de functie minstens tien jaar uit te oefenen". Flexibilisering van taken, ongebonden vrijwilligerswerk, rouleren van functies, tijdelijk vervullen van vacatures door vrijwilligers zijn allemaal recente manieren om vrijwilligerswerk aan te passen aan veranderende maatschappelijke omstandigheden.

Trends

Huidige trends in het vrijwilligerswerk maken duidelijk dat de Nederlandse overheid zich goed moet oriënteren op haar rol als hoeder, ondersteuner en stimulator van vrijwilligerswerk. In internationaal perspectief staat Nederland hoog op de ranglijst van vrijwillige inzet, vooral wanneer gekeken wordt naar de organisatiegraad van vrijwilligerswerk. Dit is niet verwonderlijk aangezien nergens anders verhoudingsgewijs zoveel verenigingen en stichtingen voorkomen als in Nederland. En juist daarin doen zich de afgelopen 10 – 15 jaar de grootste veranderingen voor. Zo is een afname te zien van 'actief lidmaatschap' van verenigingen, zoals in de sport, bij politieke partijen, kerkelijke organisaties, vakbonden en vrouwenorganisaties. Het traditionele 'verenigingsleven' is op zijn retour. Daartegenover staat dat lidmaatschap van organisaties zonder sociaal netwerk, zogenaamde mailinglijstorganisaties, onder andere door de opmars van ICT toeneemt.

Ook bestaat de trend van een toename van vrijwilligerswerk als 'onbetaalde arbeid', bijvoorbeeld als uitvoerende partner van professionals voor expliciete, afgebakende taken. Deze vrijwilligers treffen we aan in de zorg- en welzijnssector, in natuur- en milieubeheer of dierenbescherming. In deze context is vrijwilligerswerk 'iets dat gewoon gedaan moet worden', en dat goed individueel kan worden gedaan. Veel organisaties lijken hierop in te spelen. Het is efficiënt en de maatschappelijke taak van de instelling legitimeert deze inzet. Internationalisering van het vrijwilligerswerk is een andere ontwikkeling die zich aftekent. Vooral op het gebied van politiek, ontwikkelingssamenwerking, milieu en toerisme.

De actieve inzet van burgers blijft ongeveer constant omdat mensen zich ook weer verenigen op nieuwe thema's, zoals migrantenwerk, ICT, veiligheid en leefbaarheid.

De trends maken duidelijk dat vrijwilligerswerk geen statisch, onveranderlijk begrip is. Nog niet zo lang geleden ging het uitsluitend om 'onbetaald en onverplicht'. Vandaag-de-dag stelt de sportclub de bar-dienst verplicht (tenzij je die 'afkoopt'), moeten werknemers iets nuttigs doen tijdens het bedrijfsuitje, doen langdurig werklozen ervaring op als vrijwilliger, en is het vervullen van maatschappelijke stages door scholieren geen noviteit meer.

Burgers maken uiteindelijk zelf uit wat ze willen en waarom ze willen meedoen aan de samenleving. De overheid is daarbij op afstand niet alleen toeschouwer, maar biedt ook de mogelijkheden aan om vrijwillige inzet te stimuleren en te onderhouden. Vrijwilligerswerkbeleid dient niet slechts gemeentelijke beleidsdoelen, maar richt zich ook op het bevorderen van samenhang binnen de vrijwilligerssector en op het vraaggericht ondersteunen van organisaties waarbinnen vrijwilligers actief zijn.

Een complex veld

Het vrijwilligersdomein is door de jaren heen een complex veld geworden. Het valt onder verschillende beleidssectoren, die elk eigen regelingen kunnen treffen met de organisaties in het veld. Sectorale vrijwilligersnetwerken worden elk weer op een eigen wijze georganiseerd. Lokaal gevestigde vrijwilligersorganisaties maken vaak deel uit van een netwerk, dat zich kan uitstrekken tot een internationale koepel, zoals in het geval van de sport het Internationaal Olympisch Comité, of de wereldvoetbalbond (FIFA). Op lokaal en regionaal niveau zijn vrijwilligersorganisaties in een bepaalde branche in veel gevallen verenigd in een platform of raad die de gemeenschappelijke belangen behartigt. Uiteraard zijn er ook landelijke belangenbehartigers, bundelingen en koepels met een eigen verantwoordelijkheid, bijvoorbeeld richting landelijke overheid en de eigen achterban. Tot slot hebben provinciale steunfuncties een taak om vrijwilligersorganisaties te ondersteunen. Soms bieden zij ook ondersteuning aan lokale overheden om vrijwilligerswerkbeleid te versterken.

Nieuwe rol voor de overheid

De rol die vooral de lokale overheid kan spelen voor de vrijwilligerssector moet aldus uitgaan van een andere positie dan enkele decennia geleden. De overheid heeft geen monopoliepositie meer.² Overheid, bedrijfsleven en de vrijwillige sector werken meer met elkaar dan voor elkaar. Nieuwe relaties ontstaan rond 'maatschappelijk betrokken ondernemen'. Een terugtrekkende overheid heeft gevolgen voor de wijze waarop ondersteuning van vrijwilligersorganisaties plaatsvindt. Als het verder terugtrekken van de

overheid gepaard gaat met minder financiële of personele middelen voor ondersteuning van het vrijwilligerswerk, dan zal de invloed van de overheid op het lokale vrijwilligerswerk afnemen. Bedrijven schuiven hierdoor wat dichtert tegen vrijwilligersorganisaties aan.

1.2 De Commissie Vrijwilligersbeleid

De instelling van de Commissie³ maakte onderdeel uit van een vrijwilligersimpuls die door het Ministerie van VWS werd gegeven in het Internationaal Jaar van de Vrijwilliger, 2001. Deze impuls geeft uitvoering aan de motie-Middel/Atsma die versterking van het vrijwilligerswerk op lokaal niveau bepleit. De taak van de Commissie is het stimuleren van lokale en provinciale overheden tot het ontwikkelen en voeren van een kwalitatief goed vrijwilligerswerkbeleid. Vrijwel gelijktijdig met de instelling van de Commissie werd een start gemaakt met de Tijdelijke Stimuleringsregeling Vrijwilligerswerk (TSV). Deze regeling stelt gemeenten en provincies in staat om met behulp van een rijksbijdrage, verstrekt door VWS, vernieuwende activiteiten te ontplooiën op het terrein van het vrijwilligerswerk. Daarnaast bleek de breedtesportimpuls⁴ een bron te zijn van versterkte aandacht voor het vrijwilligerswerk in de sportsector.

In strikte zin is er geen relatie tussen de Commissie en deze regelingen. De Commissie richtte zich op de beleidsvoorbereiding en -ontwikkeling, terwijl de stimuleringsregelingen vooral zijn gericht op de beleidsuitvoering. Toch zal in dit eindrapport van de Commissie regelmatig een uitstapje worden gemaakt naar de ervaringen die bijvoorbeeld bij de uitvoering van de TSV zijn opgedaan.

De Commissie heeft haar werkwijze in een tweetal plannen van aanpak (2002 en 2003-2004) toegelicht. Centraal in de aanpak stond een viertal speerpunten: agenderen en visie ontwikkelen, regie voeren, zicht krijgen op vrijwilligerswerk, en het betrekken van vrijwilligers bij beleid. Deze speerpunten zijn richtinggevend geweest voor de publicaties en instrumenten die de Commissie heeft ontwikkeld.

Commissieleden participeerden in werkgroepen die tot taak hadden de speerpunten verder uit te werken met behulp van onderzoek, kennisuitwisseling, productontwikkeling en rapportage.

Ervaringen die de Commissie opdeed in 19 pilotprojecten waren een bron van inspiratie bij het ontwikkelen van de producten. De producten (een korte beschrijving van alle producten is in dit rapport opgenomen) kwamen vanaf 2003 beschikbaar en zijn bruikbaar bij:

- de ontwikkeling van een duidelijke visie op het vrijwilligerswerkbeleid;
- het bepalen van een regierol;
- zicht krijgen op vrijwilligerswerk;
- het betrekken van vrijwilligers bij het beleid;
- het ontwikkelen van integraal vrijwilligerswerkbeleid.

3 De Commissie Vrijwilligersbeleid richt zich op het vrijwilligerswerkbeleid van gemeenten en provincies, en dus niet direct op het vrijwilligersbeleid van organisaties waarbinnen vrijwilligers actief zijn. De naam van de Commissie is daarmee enigszins misleidend, want had eigenlijk moeten zijn Commissie Vrijwilligerswerkbeleid.

4 Door middel van deze Rijksregeling zijn o.a. gemeenten in staat gesteld om projecten op te zetten en uit te voeren ter versterking van de breedtesport. De BOS-impuls is hier een vervolg op.

De pilots

De pilots hadden een looptijd van twee jaar, en vonden plaats in 17 gemeenten en 2 provincies, namelijk Alkmaar, Almere, Amsterdam Zuidoost, Assen, Arnhem, Dongen, Dongeradeel, Eindhoven, Heerhugowaard, Hellendoorn, Hoogezand-Sappemeer, Ridderkerk, Son en Breugel, Utrecht, Vlissingen, Zwolle, Heuvellandgemeenten, en de provincies Gelderland en Limburg.

Een verslag van de werkzaamheden van de Commissie staat in bijlage 2.

1.3 Gemeentelijk en provinciaal vrijwilligerswerkbeleid 2002 - 2004

Veranderingen in beleid

Wat is er de laatste drie jaar veranderd in het gemeentelijk en provinciaal vrijwilligerswerkbeleid? Wat is de opbrengst van de werkzaamheden van de Commissie?

Vóór 2002 besteedden gemeenten en provincies in beperkte mate specifiek aandacht aan het vrijwilligerswerk. Het beleid was versnipperd en bestond vooral uit het ter beschikking stellen van financiële middelen. Meestal zonder een coherente visie op het lokale/provinciale vrijwilligerswerk en de ontwikkeling daarvan. Die situatie is anno 2004 aanzienlijk gewijzigd. Het Internationaal Jaar van de Vrijwilliger 2001 heeft daar veel aan bijgedragen. Voor veel gemeenten was dat het sein om extra aandacht te besteden aan het vrijwilligerswerk, bijvoorbeeld door het instellen en ondersteunen van lokale comités. De Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG), de provinciale steunfuncties en de landelijke organisaties van het vrijwilligerswerk bleven niet achter. De aandacht voor vrijwilligerswerkbeleid van lokale en provinciale overheden is vanaf 2002 vergroot.

Sinds 2002 houdt Research voor Beleid, jaarlijks metingen. Daaruit blijkt dat in de periode 2002-2004 de TSV-regeling de meeste invloed heeft gehad op de ontwikkeling van het vrijwilligerswerkbeleid. Dat is niet verwonderlijk. Van de – in 2001 bestaande – 493 gemeenten hebben uiteindelijk 393 gemeenten en 11 provincies een meerjarige rijksbijdrage aangevraagd en gekregen. Inclusief gemeentelijke bijdragen was dat een financiële impuls van ruim 51 miljoen euro waarmee 800 verschillende projecten werden gefinancierd. Ruim 75% van de Nederlandse gemeenten heeft een budget gereserveerd voor de ontwikkeling en uitvoering van vrijwilligerswerkbeleid. De hoogte van die budgetten is in de periode 2002-2004 jaarlijks gestegen. Meer dan 60 % van de gemeenten heeft ook personele capaciteit vrijgemaakt voor de beleidsontwikkeling.

TSV-projecten richten zich hoofdzakelijk op beleidsuitvoering. Voorbeelden hiervan zijn de oprichting of uitbreiding van een vrijwilligerscentrale en het uitvoeren van participatieprojecten, zoals Stap 2 (gericht op interculturalisering), het betrekken van jongeren en het bevorderen van vrijwilligerswerk ten behoeve van de jeugd- en gezondheidszorg. De werkzaamheden van de Commissie Vrijwilligersbeleid zijn gericht op het proces van beleidsontwikkeling.

In 2003 en 2004 kregen gemeenten en provincies de beschikking over de instrumenten en brochures die door de Commissie zijn ontwikkeld. In meer dan de helft van de gemeenten heeft de Commissie het vrijwilligerswerkbeleid beïnvloed. De meeste instrumenten die de Commissie heeft geproduceerd zijn in de loop van 2004 gereed gekomen. De verwachting is dat de invloed van de Commissie via deze producten juist de komende jaren groter zal worden.

Een analyse van de veranderingen op het gebied van de speerpunten visieontwikkeling, regie voeren, zicht krijgen en vrijwilligers betrekken staat in bijlage 3.

Knelpunten en externe ondersteuning

Een deel van de gemeenten geeft aan dat ze bij de formulering van vrijwilligerswerkbeleid problemen heeft gehad. Het gaat dan vooral om kleinere gemeenten (< 25.000). De meest voorkomende knelpunten zijn het gebrek aan ambtelijke capaciteit, gebrek aan financiële middelen, weinig of geen zicht op het vrijwilligerswerk of problemen met uitvoerende instanties. Ruim de helft van de gemeenten geeft aan nog steeds behoefte te hebben aan ondersteuning. Die behoefte is vooral gericht op:

- informatie over het opzetten van vrijwilligerswerkbeleid en het krijgen van informatie over goede praktijkvoorbeelden van andere gemeenten;
- informatie over de uitvoering van vrijwilligerswerkbeleid;
- informatie over nieuwe trends en ontwikkelingen;
- evaluatie- en verantwoordingsmodellen.

Invloed van de Commissie Vrijwilligersbeleid

In het onderzoek is ook nagegaan welke invloed de werkzaamheden van de Commissie hebben gehad op het vrijwilligerswerkbeleid van provincies en gemeenten. De doelstellingen en beleidsvoornemens van de Commissie zijn in 2004 bij ruim 95 % van de geënquêteerde gemeenten (316) enigszins tot goed bekend. Van de reguliere activiteiten scoren de website www.vrijwilligersbeleid.nl, het tijdschrift TwerkT, de congressen en werkbijeenkomsten en het Gemeentecompliment goed tot zeer goed. De bekendheid met de producten van de Commissie is in de tweede helft van de periode gegroeid. Gemeenten geven aan dat zij waardering hebben voor de inspanningen van de Commissie en zijn van mening dat de Commissie moet doorgaan, vooral als lobbyist naar de landelijke politiek om het vrijwilligerswerkbeleid onder de aandacht te houden.

Gemeenten

Het beleid dat gemeenten voeren op het terrein van vrijwilligerswerk staat over het algemeen in het teken van 'het zoeken naar nieuwe kansen'.⁵ Afstemming tussen vraag naar en aanbod van vrijwilligers staat voorop. Gemeenten zien ook kansen in de toename van flexibele arbeid, de vergrijzing, de toename van allochtonen en de activering van langdurig werklozen. Er wordt veel verwacht van flexwerk en de flex-vrijwilliger: kortlopende klussen door vrijwilligers die zich niet voor lange tijd willen binden. Gemeenten hebben ook oog voor het werknemersvrijwilligerswerk, waarbij medewerkers van bedrijven en de overheid tijdens werktijd vrijwilligerswerk doen. Grofweg valt het lokaal vrijwilligerswerkbeleid uiteen in drie clusters van maatregelen:

- **voorwaardenscheppende maatregelen:** het bieden van faciliteiten (zoals accommodaties) en vergoeden van apparaatskosten. Een aantal voorwaardenscheppende maatregelen wordt meestal uitgevoerd door vrijwilligerscentrales of welzijnsinstellingen, zoals het regelen van verzekeringen, het vergoeden van onkosten, bemiddeling van vraag en aanbod van vrijwilligers of het verbeteren van de rechtspositie van vrijwilligers.
- **stimulerende maatregelen:** het organiseren van vrijwilligersdagen -festivals, het uitreiken van vrijwilligersprijzen, het verstrekken van stimuleringspremies en het verbeteren van inspraak en medezeggenschap in beleid. Ook vrijwilligerscentrales en welzijnsinstellingen werpen zich op als stimulator. Zij voeren wervings- en promotiecampagnes, stimuleren professionele ondersteuning en bieden scholingsmogelijkheden.
- **netwerkvorming en beleidsontwikkeling:** het doen van onderzoek, het oprichten van lokale comités en vrijwilligersplatforms en het aanstellen van contactambtenaren voor vrijwilligerswerk. Vrijwilligerscentrales kunnen hier een bijdrage aan leveren, en treden nogal eens op als pleitbezorger voor samenwerking met het bedrijfsleven. Veel gemeenten zien mogelijkheden in uitbreiding van het netwerk en het tot stand brengen van een adviesorgaan vanuit de vrijwilligersorganisaties.

Vrijwilligerswerkbeleid is in vrijwel elke gemeente ondergebracht in de sector Welzijn. Vandaaruit worden interne relaties onderhouden met de sectoren Sociale zaken en arbeidsbemiddeling, Gezondheidszorg en Onderwijs. Bij Sociale zaken heeft de samenwerking vaak betrekking op sociale activering van langdurig werklozen door toeleiding naar vrijwilligerswerk. In de meeste gemeenten leveren vrijwilligersorganisaties een bijdrage aan het lokaal beleid. Die bijdrage heeft vaker betrekking op beleidsuitvoering dan op voorbereiding van beleid. Veel gemeenten hebben de ambitie om interactief bestuur te stimuleren.⁶ Het betrekken van deze 'partijen' bij beleid heeft te maken met het groeiende inzicht dat de overheid niet langer wordt beschouwd als dé problemenoplosser, maar eerder als een democratisch orgaan dat daar een bijdrage aan kan leveren.

Provincies

Provincies ondersteunen en stimuleren provinciaal en regionaal georganiseerde vrijwilligersorganisaties vooral met provinciale subsidies voor deskundigheidsbevordering en door de inzet van vrijwilligerscentrales die op regionale schaal opereren. Vrijwilligersorganisaties die op deze schaal werkzaam zijn, zijn bijvoorbeeld natuur- en milieuorganisaties, culturele instellingen en monumentenzorg, en organisaties op het gebied van verkeer en vervoer. De provincies vinden het belangrijk de bestaande infrastructuur van vrijwilligerswerk te ondersteunen. Met name in de natuurbescherming en cultuurbehoud is de zorg vanuit de provinciale overheid gewenst, deze organisaties zijn vaak op regionale of provinciale schaal georganiseerd.

Vrijwilligerswerkbeleid is bij de meeste provincies ingebed in andere beleidssectoren.⁷ Provincies benutten verschillende geldstromen om invulling te geven aan provinciaal vrijwilligerswerkbeleid. Bijvoorbeeld vanuit het welzijnsbeleid, de mantelzorg en de jeugdzorg. De invulling vindt meestal plaats via de provinciale steunfuncties. Daarnaast zijn provincies bezig met de vorming en stimulering van regionale samenwerking. Daarbij is de ondersteunende rol van de provincie voor kleinere gemeenten van belang gebleken. Ook kleinere gemeenten hebben baat bij een herkenbaar informatiepunt voor vrijwilligerswerk. Dat kan ook in combinatie met een bestaande voorziening, zoals de bibliotheek. Deze conclusie sluit aan bij ervaringen rond de TSV. Kleinere gemeenten zijn ondervertegenwoordigd in de regeling en geven aan dat het hun aan menskracht en middelen ontbreekt.

De Commissie heeft hieruit vastgesteld dat landelijke maatregelen voor deze kleinere gemeenten minder effect sorteren. Provincies zouden hiervoor maatwerk kunnen leveren, zodat een regionale vorm van samenwerking en ondersteuning mogelijk wordt. De periode 2002-2004 is te kort is geweest om goede regionale samenwerking tot stand te brengen.

Conclusie: er is nog een wereld te winnen

Het vrijwilligerswerkbeleid staat bij de meerderheid van gemeenten op de politieke agenda en die politieke steun is groeiende, maar nog beperkt verankerd. Bij de ontwikkeling van vrijwilligerswerkbeleid levert vooral het speerpunt 'zicht krijgen' moeilijkheden op: de behoefte aan monitoring is groot. Ook 'visieontwikkeling' vraagt nog veel aandacht. Gemeenten zijn zich steeds meer bewust van het feit dat zij in het beleid keuzes moeten maken, maar de verantwoording van beleid is nog weinig concreet. Een positieve tendens is de toenemende betrokkenheid van vrijwilligers en hun organisaties bij gemeentelijke beleidsvoering. Vooral het ontstaan van meer permanente en structurele vormen van betrokkenheid stemt tevreden. Bij een aanzienlijk deel van de gemeenten bestaat behoefte aan verdere ondersteuning van het rijk of de provincie. Kleinere gemeenten lijken meer baat te hebben bij regionale samenwerking en een actieve ondersteunende rol van de provincie.

Actuele ontwikkelingen in het vrijwilligersdomein

Lokaal en provinciaal vrijwilligerswerkbeleid moet anticiperen op maatschappelijke en bestuurlijke ontwikkelingen die het vrijwilligersdomein beïnvloeden. De Commissie onderscheidt de volgende:

- lokale ontwikkeling vrijwilligerswerkbeleid
- decentralisatie en deregulering
- wet- en regelgeving
- nieuwe burgerinitiatieven: ongebonden vrijwilligers
- aandacht voor doelgroepen
- sectorale aandacht.

2.1 Lokale ontwikkeling vrijwilligerswerkbeleid

Drie jaar na de vrijwilligersimpuls heeft de overgrote meerderheid van Nederlandse gemeenten vrijwilligerswerkbeleid geformuleerd en ondersteuning van het vrijwilligerswerk opgezet. De Commissie constateert dat er een basis is ontstaan om op lokaal niveau vrijwilligerswerk te stimuleren. De Commissie ziet eveneens dat deze basis nog broos is: de personele inzet is beperkt, financiering van lokale steunpunten is in veel gemeenten (nog) niet structureel en gemeenten hebben nog steeds behoefte aan ondersteuning bij het zoeken naar een passende regierol en het krijgen van zicht op het vrijwilligersveld.

Ook is gebleken dat gemeenten weliswaar een vorm van vrijwilligerswerkbeleid hebben opgesteld⁸, maar dat van integraal of inclusief beleid veelal nog geen sprake is. Integraal vrijwilligerswerkbeleid:

- begint met zicht op het lokale vrijwilligersdomein;
- is gericht op verankering;
- houdt rekening met vrijwilligerswerk in alle beleidssectoren;
- streeft naar eenduidigheid en objectiviteit;
- maakt maatschappelijke participatie zichtbaar.

De Commissie realiseert zich dat het wel zo'n vijf tot tien jaar kan duren voordat integraal vrijwilligerswerkbeleid daadwerkelijk een positie heeft verworven in de lokale infrastructuur. Zo'n periode was immers ook nodig op andere beleidsterreinen, bijvoorbeeld bij de ontwikkeling van lokaal preventief jeugdbeleid. Op bestuurlijk niveau zal de aandacht voor vrijwilligerswerkbeleid moeten worden vastgehouden. Vrijwilligerswerkbeleid is meer dan een paragraaf in het hoofdstuk over lokaal sociaal beleid en een voetnoot bij de teksten over natuur en milieu, monumentenzorg en verkeer. Zo juicht de Commissie het toe dat ook wethouders van Economische Zaken zich sterk maken voor vrijwilligerswerkbeleid, omdat niet alleen het gemeentebestuur, maar ook het lokale bedrijfsleven wel vaart bij een bloeiende lokale gemeenschap waarin burgers meedoen.

Geconcludeerd kan worden dat een fase is aangebroken waarin gemeenten moeten kiezen. Deze keuzes kunnen zich toespitsen op de thema's die in dit hoofdstuk genoemd worden. Kiezen voor een positie ten opzichte van het bedrijfsleven en het vrijwilligerswerk, kiezen voor specifieke doelgroepen, kiezen voor het ondersteunen van burgerinitiatieven, kiezen voor het terugdringen van wet- en regelgeving die belemmerend werkt voor vrijwilligers en kiezen voor sectoren die extra aandacht vereisen, zoals de sport, of zorg en welzijn.

Het maken van dergelijke keuzes mag de ontwikkeling van algemeen, breed vrijwilligerswerkbeleid niet belemmeren. Verankering van beleid en de implementatie van maatregelen hebben tijd nodig. Nieuwe relaties met lokale steunfuncties moeten beklijven, en het veld zal pas na enkele jaren het effect onderkennen van eerder ingezet lokaal beleid. Het waarderen en erkennen van vrijwilligers op lokaal niveau en het onderhouden van contact met het veld is nog steeds van eminent belang. Vrijwilligerscentrales, lokale steunpunten en vrijwilligersadviesraden richt je niet op voor een paar jaar; deze zijn nodig voor blijvende versterking van het vrijwilligerswerk. De overheid moet zo gunstig mogelijke voorwaarden scheppen voor het functioneren van steunpunten en vrijwilligerscentrales.

2.2 Decentralisatie en deregulering

Het kabinet Balkenende II legt de nadruk op de eigen verantwoordelijkheid van burgers en moedigt burgerinitiatief aan. Dit gaat gepaard met decentralisering van rijksbeleid, zoals:

- de invoering van de Wet Maatschappelijke Ondersteuning – de WMO;
- deregulering: terugdringing wet- en regelgeving.

De bezuinigingen in de non-profitsector moeten volgens het kabinet uiteindelijk leiden tot minder afhankelijkheid van de overheid bij landelijke en provinciale koepel- en ondersteuningsorganisaties. Instellingssubsidies maken grotendeels plaats voor projectgebonden subsidies. Gemeenten krijgen bij verdergaande decentralisatie meer keuzemogelijkheden om problemen lokaal aan te pakken, vanuit de gedachte dat het zicht daarop en de aanpak ervan het beste kan plaatsvinden op lokaal niveau. Voorbeelden van rijksregelingen die tot doel hebben om een lokale aanpak te stimuleren zijn de breedtesportregeling, zijn opvolger de BOS-impuls (bevorderen van samenwerking tussen buurtorganisaties, scholen en sportaanbieders), de Tijdelijke Stimuleringsregeling Vrijwilligerswerk en invoering van de Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO)

De toekomstige WMO verwoordt een ontwikkeling die al jaren geleden is ingezet, namelijk lokale regie op het terrein van wonen, welzijn en zorg. Verwacht wordt dat de WMO ingrijpende gevolgen heeft voor de inzet van burgers en de wijze waarop organisaties kunnen voldoen aan de vraag naar zorg. De WMO gaat voor een belangrijk deel uit van de veerkracht van burgers, instellingen en organisaties. Uitgangspunt is dat de civil society en de eigen verantwoordelijkheid van mensen daaraan kunnen bijdragen. Vrijwilligerswerk in de hoedanigheid van mantelzorg, vrijwillige thuishulp en in de welzijnssector spelen daarbij een cruciale rol. Gemeenten hebben de verantwoordelijkheid om deze zorg dicht bij

huis te organiseren en worden verplicht aan te geven wat zij op dit terrein willen bereiken⁹. Ondersteuning van vrijwilligerswerk zal daarbij een speerpunt zijn. Ondersteuning die natuurlijk ook geboden kan worden door de provincies.

De Rijksoverheid doet dus een sterker beroep op vrijwillige inzet van burgers en stelt zichzelf terughoudend op. Ook landelijke koepelorganisaties krijgen minder steun van de overheid dan voorheen, zoals in de sport en het jeugd- en jongerenwerk (bijvoorbeeld Scouting). De regels van de vrije markt zullen in sterke mate de veerkracht van vrijwilligersorganisaties bepalen. De vrijwilligerssector zal meer samenwerking moeten zoeken met particuliere fondsen en het bedrijfsleven. Maatschappelijk betrokken ondernemen biedt kansen vanuit het bedrijfsleven om vrijwilligerswerk te versterken. Niet alleen financieel, maar vooral ook door het beschikbaar stellen van *human capital* via vrijwilligersstages, consultatie en bemiddeling.

De samenwerking tussen bedrijfsleven en vrijwilligerswerk is overigens al langere tijd groeiende. Een leuk voorbeeld hiervan is Kunst & Zaken.¹⁰

Kunst & Zaken

De stichting Kunst & Zaken heeft als doel het management van culturele instellingen duurzaam te versterken door hen in contact te brengen met kennis en expertise uit het bedrijfsleven. Kunst & Zaken vervult de rol van intermediair en brengt vraag en aanbod bij elkaar na een zorgvuldige probleemanalyse. Uitgangspunt is dat kennisoverdracht plaatsvindt op kosteloze, vrijwillige en projectmatige basis. De activiteiten van Kunst & Zaken geven culturele instellingen de mogelijkheid gebruik te maken van know-how die normaal gesproken buiten hun blikveld en (financiële) mogelijkheden zou vallen. Voor het bedrijfsleven biedt het een kans om op een aansprekende manier hun culturele en maatschappelijke betrokkenheid te tonen. Hiermee krijgen hun managers de gelegenheid hun kwaliteiten te verruimen doordat zij kennismaken met de voor hen onbekende kunstwereld.

Geïnspireerd door ervaringen van Engelse bedrijven met '*business in the community*' startte het ministerie van VWS eind jaren negentig gesprekken over nieuwe coalities op het gebied van Maatschappelijk betrokken ondernemen. Met een startsubsidie van VWS is hieruit de Stichting Samenleving en Bedrijf ontstaan. Dit is een landelijk netwerk van en voor bedrijven, die Maatschappelijk betrokken ondernemen willen ontwikkelen en bevorderen. Samen met de overheid en maatschappelijke organisaties maken deze (meestal grote) bedrijven nieuwe arrangementen om problemen op te lossen op het gebied van veiligheid, onderwijs, werk en zorg. Het stimuleren van werknemersvrijwilligerswerk werd al snel één van de meest succesvolle programma's van dit netwerk. Een groeiend aantal bedrijven stimuleert vrijwilligerswerk. Sinds kort stimuleert en ondersteunt MVO Nederland bedrijven, overheden en maatschappelijke organisaties bij het invullen van hun maatschappelijke rol. Door het delen van kennis, het organiseren van activiteiten en door samen te werken met partners.

Helpende handen

Helpende handen is een project van de HEMA. Medewerkers van het hoofdkantoor in Amsterdam kunnen twee dagen per jaar vrijwilligerswerk gaan doen. Op een vrijdag (in de tijd van de baas) en op zaterdag (in eigen tijd). Per keer worden tien tot vijftien organisaties geselecteerd, waar het vrijwilligerswerk kan worden verricht. Het gaat daarbij om bijvoorbeeld het opknappen van een opvangruimte voor daklozen, uitstapjes met gehandicapte kinderen of lesmateriaal vervaardigen voor het Amsterdams Buurvrouwen Contact. Zo'n 20 tot 25 procent van het personeel van het hoofdkantoor doet mee. Dat zijn 120 tot 150 mensen.

Het contact tussen de vrijwilligersorganisaties en het bedrijf wordt gelegd door de vrijwilligerscentrale (VCA).

Het project heeft inmiddels een veel bredere uitstraling gekregen. Ten eerste blijft een deel van de werknemers bij de organisaties 'hangen' als vrijwilliger. Daarnaast blijft er ook contact tussen het bedrijf en de organisaties; in een aantal gevallen is zelfs sprake van wekelijks contact. Zo doneert het bedrijf regelmatig goederen aan organisaties die men via het project kent. Ook komt het voor dat de organisaties voor een activiteit een beroep doen op de werknemers van het bedrijf – de coördinator stuurt dan een berichtje rond, waarop over het algemeen ruim voldoende respons komt.

De coördinator zelf is bestuurslid geworden bij de vrijwilligerscentrale. Op deze manier wilde hij iets terugdoen voor alle steun die hij van de VCA krijgt. Momenteel wordt gezien hoe vrijwilligerswerk verder ingezet kan worden binnen het personeelsbeleid. Daarbij valt te denken aan de rol die vrijwilligerswerk kan spelen in reïntegratietrajecten en het bieden van alternatieve tijdsbestedingen voor mensen die met pensioen gaan. Ook wil men het project gaan inzetten bij management development. Dit houdt in dat aanstaande managers het project organiseren als leertraject.

Impact

Overigens spelen ook steeds meer gemeenten een makelaarsrol bij het bevorderen van samenwerking tussen vrijwilligersorganisaties en bedrijven. Voorbeelden hiervan zijn de gemeenten Arnhem, Goes en Breukelen. Arnhem organiseert de zogeheten beursvloer van de Arnhemse Uitdaging, waar vrijwilligers en ondernemers 'op maat' aan elkaar gekoppeld worden. In Goes en Breukelen vonden, op initiatief van de Commissie, lokale impactbijeenkomsten plaats. De bestuurders van deze gemeenten nodigden hiertoe bedrijven en vrijwilligersorganisaties uit om te brainstormen over een gezamenlijke aanpak van lokale vraagstukken. Ook voor kleinere bedrijven blijkt dit een aantrekkelijk initiatief. De Commissie heeft de impactmethode uitgewerkt in een kleine handleiding en deze verspreid onder alle gemeenten.

2.3 Wet- en regelgeving

Als keerzijde van de oproep aan burgers om verantwoordelijkheid te nemen voor het eigen handelen klinkt de vraag van diezelfde burgers, maar ook van bedrijven en organisaties aan de overheid om minder regels op te leggen en meer ruimte te bieden voor eigen initiatief. In dat kader wordt een tweetal operaties uitgevoerd die er op gericht zijn de administratieve lasten voor bedrijven en voor burgers met 25% te verminderen tijdens deze kabinetsperiode.

Vrijwilligersorganisaties geven al langere tijd aan gebukt te gaan onder de werkdruk die wet- en regelgeving met zich meebrengt. Die werkdruk is gegroeid door:

- de invoering van nieuwe regelgeving;
- toegenomen complexiteit van wet- en regelgeving;
- verandering en versterking van het toezicht op bestaande wetten en regelingen.

Vrijwilligersorganisaties ondervinden problemen bij de uitleg en toepassing van regels. De sportsector heeft hierover al langere tijd haar ongenoegen laten blijken en initiatieven genomen tot lastenverlichting voor de georganiseerde sport.¹¹ Er ontstaat onduidelijkheid bij vrijwilligersorganisaties door gebrek aan eenduidigheid in de toepassing van regels en door het ontbreken van een goede communicatie. Decentralisatie van de uitvoering van regelgeving en controle op lokaal niveau heeft ook tot gevolg dat verschillen ontstaan in de wijze waarop vrijwilligers en -organisaties worden behandeld. Zij blijken zelf ook niet altijd in staat om kennis en ervaring op juridisch terrein goed over te dragen bij personele wisselingen.

De uitdaging is om een evenwicht te bereiken tussen bescherming tegen risico's enerzijds en uitvoerbaarheid anderzijds. Decentralisatie moet zo worden vormgegeven dat dit niet leidt tot een toename van regelgeving op gemeentelijk niveau. Vrijwilligersorganisaties zullen in sommige gevallen ontzien moeten worden bij de toepassing van regelgeving, bijvoorbeeld ten aanzien van ARBO-wetgeving. Knelpunten zijn er bij regelgeving voor reïntegratie van langdurig werklozen, toegenomen kosten voor aanvragen vergunningen, het betrekken van asielzoekers en de toepassing van de vrijwilligerspremie bij uitkeringsafhankelijken.¹² Hoopvol is dat gemeenten zelf ook initiatief nemen om regelingen te

11 Een overzicht van de belangrijkste wet- en regelgeving voor sportverenigingen is bijeengebracht in de publicatie *Wet- en regelgeving voor sportverenigingen* door Peter van Diemen e.a., Arnhem, NOC*NSF/Ernst & Young/Holland Van Gijzen, 2003.
12 Edinga, R. en R. Hetem, *Soms zit 't mee, soms zit 't tegen*. Concept onderzoeksverslag over gemeente, lokaal vrijwilligerswerk en wet- en regelgeving. Utrecht: CIVIQ, juni 2004.

vereenvoudigen en vrijwilligers te begeleiden bij juridische zaken. Met name op het gebied van verzekeringen hebben gemeenten creatieve oplossingen bedacht om de positie van vrijwilligers te versterken.

Relatie Scouting – Gemeente Ede

In de gemeente Ede waren diverse Scoutinggroepen op zoek naar mogelijkheden voor verplaatsing, nieuwbouw of uitbreiding van hun clubgebouw. De samenwerking met de gemeente verliep erg stroef. Naar aanleiding van enkele discussies hierover met enkele raadsleden, bleek dat ook op het gebied van de wet- en regelgeving knelpunten bestonden. Tijdens de Commissievergadering van de Commissie Maatschappelijke zaken zijn hierover vragen gesteld aan de wethouder en is haar gevraagd te inventariseren welke knelpunten er spelen bij de Scoutinggroepen. In samenwerking met de groepen is een overzicht samengesteld. Het resultaat hiervan is dat twee maal per jaar een structureel overleg tussen wethouder en groepsvoorzitters plaatsvindt. Afhankelijk van het onderwerp worden ook ambtenaren van de diverse afdelingen uitgenodigd om toelichting te geven en mee te denken over oplossingen. Er is één loket voor scoutinggroepen waar vragen gesteld kunnen worden. Bestuurders worden niet alleen benaderd als er problemen zijn, maar worden ook uitgenodigd voor regioactiviteiten en groepsbijeenkomsten. Er vindt structureel overleg plaats over onderwerpen als het stoken van kampvuren, toegankelijkheid van gemeentelijke bossen, gebruiksvergunningen en de accommodaties.

Zijn sommige regels complex, dan is het van belang dat de burger, die geacht wordt zich aan die regels te houden, op begrijpelijke wijze geïnformeerd wordt. Dat vraagt een goede communicatie. De Commissie constateert dat die communicatie op onderdelen goed is. Zo heeft het Ministerie van Sociale Zaken recent een ARBO-krant in een grote oplage verspreid, heeft het Ministerie van Financiën nog eens de regels van de fiscale maatregelen rondom de vergoedingen onder de aandacht gebracht, en ligt het in de bedoeling organisaties van burgers te betrekken bij de operatie administratieve lastenverlichting. Bovendien heeft de vrijwilligerssector hier zelf ook een taak. De overdracht van kennis en ervaring gebeurt lang niet overal adequaat. Veelvuldige wisseling van vrijwilligers speelt sommige organisaties ook parten.

Gebruiksvergunningen

In de gemeente Hilversum is het legesbedrag voor het aanvragen van een gebruiksvergunning opgebouwd uit een basisbedrag en een bedrag per oppervlakte. Scoutinggroepen hebben in goed overleg met de gemeente afgesproken dat de aanvraag voor een gebruiksvergunning door de groepen gezamenlijk wordt gedaan, waardoor het basisbedrag verdeeld wordt over alle in de gemeente aanwezige scoutinggroepen. Het oppervlaktebedrag wordt per individuele groep betaald. Dit betekent een aanzienlijke reductie in de te betalen kosten.

Het is niet zo dat alle regels die gelden voor het bedrijfsleven automatisch gelden voor vrijwilligersorganisaties. Er zijn uitzonderingen binnen de toepassing van de ARBO-wetgeving bijvoorbeeld voor vrijwilligersorganisaties. Echter, bij de operatie administratieve lastenverlichting voor bedrijven, is de vrijwilligerssector niet betrokken. De Commissie vindt dat belemmeringen die door vrijwilligersorganisaties naar voren worden gebracht, alsnog betrokken moeten worden bij deze operatie.

Toeristenbelasting

In een groot aantal gemeenten moeten toeristen die overnachten toeristenbelasting betalen. Ook Scouts van buiten de gemeente die overnachten in een gebouw van een andere groep of op een scoutingkamp-terrein moeten de belasting betalen. Vaak bedraagt dit een aanzienlijk percentage van de overnachtingsprijs. De gemeenteraad van 's-Gravenzande heeft in goed overleg met Scouting besloten om in de Verordening Toeristenbelasting op te nemen dat geen Toeristenbelasting wordt geheven indien het verblijf een educatieve grondslag heeft en de overnachting om deze reden tegen een gereduceerd tarief plaatsvindt.

De Commissie ondersteunt van harte het pleidooi van de organisaties NOV, Scouting Nederland en NOC*NSF waarbij zij aandacht vragen voor regelingen die voor vrijwilligers en –organisaties zorgen voor, veelal onbedoelde, hoge administratieve lasten en knelpunten bij het uitvoeren van activiteiten.

2.4 Nieuwe burgerinitiatieven: ongebonden vrijwilligers

Sinds enkele jaren maken landelijke koepels en onderzoekers melding van de 'opkomst van een nieuw soort vrijwilligerswerk': initiatieven van burgers die veelal buiten georganiseerd verband plaatsvinden. Nu is het natuurlijk zo dat de meeste nieuwe vormen van vrijwilligerswerk (en ook van betaalde arbeid!) in eerste instantie onafhankelijk en ongebonden plaatsvinden. Sinds een aantal jaren lijkt er echter sprake van een opmars van 'nieuwe burgerinitiatieven'. Onderzoekers brengen deze trend in verband met voortschrijdende individualisering, onafhankelijkheid ten opzichte van bureaucratie en resultaatgerichtheid. Het belang van dit soort initiatieven voor de overheid is groot, omdat deze ontwikkeling niet los staat van de afkalving van het verenigingsleven.

De overheid staat bij dit soort burgerinitiatieven op afstand, zeker in de startfase. De initiatiefnemers worden omschreven als oprichters van een veelal tijdelijk informeel verband, en dragen bij aan nieuwe vormen van sociale samenhang. Deze ontwikkeling loopt in de pas met de opkomst van de flex-vrijwilliger, die zich niet zo snel voor langere tijd bindt, kritischer staat tegenover organisatorisch falen, en duidelijker maakt wat hij of zij terug wil krijgen van de organisatie en het vrijwilligerswerk. Deze initiatieven doen zich vooral voor op de terreinen van zorg, veiligheid, leefbaarheid, natuur en milieu, normen en waarden ('stadsetiquette') en integratie/ zelforganisatie.

Vadergroep

"Kinderen ondersteunen bij onderwijs, vrijetijdsbesteding en het maken van keuzes voor de toekomst. Hun ouders ondersteunen door ze te informeren over uiteenlopende zaken zoals waarden en normen in de Nederlandse samenleving en het onderwijssysteem. Met als resultaat: een rustige en leefbare wijk waar kinderen en tieners goed op school presteren en een positieve invulling aan hun vrije tijd geven." Met dit idee hebben de drie Nederlandse Marokkanen de Vadergroep Kanaleneiland Zuid opgericht. In het jaar 2000 volgden ze samen met een groep vaders uit voornamelijk Kanaleneiland Zuid, een wijk met veel allochtone bewoners, een opvoedingscursus. Een van de doelen van de cursus was dat de ouders actief worden en activiteiten gaan ontplooiën voor andere ouders en kinderen/tieners.

De drie initiatiefnemers hebben hun ideeën besproken met het jongerenwerk van de Stichting Welzijn Utrecht Zuid West die positief reageerde. Kenmerkend voor de aanpak van de Vadergroep is intergeneratieel werken, zodat verschillende generaties met elkaar in contact komen.

De Vadergroep organiseert sportactiviteiten, huiswerkbegeleiding, informatiebijeenkomsten voor de ouders, opvoedingscursussen voor ouders en jongeren, computercursussen voor ouders, een jaarlijks uitstapje met de jongeren en culturele feesten. De Vadergroep schakelt ook docenten, studenten en vakkrachten in om de groepen te begeleiden. Aan de activiteiten wordt door verschillende etnische groepen die in de wijk wonen deelgenomen. Daarnaast lopen de vaders regelmatig samen door de wijk en letten zij vooral op rondhangende jongeren en vandalisme. Doordat ze allerlei sport- en spelactiviteiten organiseren, kennen ze de meeste jongens goed. Bij het organiseren van de activiteiten betrekken ze andere ouders als dat nodig is. De Vadergroep krijgt voor de sportactiviteiten een jaarlijkse subsidie via de wijkwelzijnsorganisatie. Voor de opvoedingscursus die ze in de toekomst willen organiseren hebben ze zelf bij de gemeente een subsidieaanvraag ingediend.

Zoals dit voorbeeld laat zien, gaat het om groepen actieve burgers die zich sterk betrokken voelen bij een maatschappelijk probleem waar officiële instanties zich in hun ogen onvoldoende om bekommeren. De problemen kunnen zijn ontstaan door een terugtrekkende overheid, bezuiniging of veranderde maatschappelijke omstandigheden. De initiatiefnemers nemen zelf het heft in handen. Zij werken praktijk- en resultaatgericht en pakken hardnekkige problemen op lokaal niveau daadwerkelijk aan. De inspiratie die hiervan uitgaat, kan ertoe leiden dat de overheid het probleem (alsnog) op de agenda zet, een hogere prioriteit toekent, beleid ontwikkelt, en faciliteiten of subsidie verstrekt. Gemeenten kunnen burgerinitiatieven signaleren en ondersteunen. Het gaat er om dat gemeenten oog hebben voor dergelijke initiatieven. Met praktische maatregelen, zoals doorverwijzen naar de juiste instantie of het regelen van vergaderruimte of tijdelijk onderdak, zijn initiatiefnemers eenvoudig te helpen.

2.5 Aandacht voor doelgroepen

De meeste vraagstukken binnen het vrijwilligerswerk zijn te herleiden tot veranderingen in de relatie tussen vraag en aanbod van vrijwilligerswerk. Aan de vraagzijde dienen zich meerdere partijen aan, zoals professionele organisaties, belangen- en zelforganisaties (bijv. patiëntenverenigingen), kerkelijke en levensbeschouwelijke organisaties en lokale en regionale vrijwilligersorganisaties. Zij hebben een toenemende vraag naar vrijwilligers, meer leesouders op scholen, meer onbetaalde arbeid in de hulpverlening door vergrijzing of meer behoefte aan vrijwilligers bij sport- en vrijetijdsclubs door een toename van leden en uitbreiding van taken. Aan de andere kant zijn er signalen dat het aanbod van vrijwilligers juist in dit segment van georganiseerd vrijwilligerswerk min of meer stagneert. Onderzoek hierover is niet eensluidend. Wel is duidelijk dat individuen minder tijd besteden aan vrijwilligerswerk. Extra aandacht voor het aanbod van vrijwilligers is dus geboden. Extra aandacht moet daarbij uitgaan naar de doelgroepen jongeren, ouderen, allochtonen en werknemers/bedrijfsleven. De belangrijkste demografische ontwikkelingen van de afgelopen decennia zijn de toegenomen immigratie vanuit niet-westerse landen en vergrijzing en ontgroening van de bevolking in Nederland. Op termijn vakt de bevolkingsgroei in Nederland waarschijnlijk af of gaat zelfs over in een bevolkingsafname.

Ouderen

Bij een bevolkingsomvang van zestien miljoen inwoners is een aantal van zes miljoen personen van 55 jaar en ouder in 2012 fors te noemen. Met een toenemende levensverwachting zal het aantal mensen met een leeftijd boven de tachtig jaar, de leeftijd waarop men in het algemeen meer gezondheidsproblemen kent, ook fors zijn gestegen. Dat heeft gevolgen voor de vrijwillige inzet in Nederland:

- de doelgroep ouderen zelf vergrijst, dat wil zeggen: wordt steeds ouder;
- de doelgroep ouderen wordt steeds omvangrijker, en neemt een steeds groter deel in van de totale bevolking;
- de vrijwilligers vergrijzen.

Ouderen zijn steeds vaker goed opgeleid en hebben een schat aan ervaring en kennis op alle mogelijke maatschappelijke terreinen. Daarnaast geldt dat zij over het algemeen in hun eigen levensonderhoud voorzien en niet meer afhankelijk zijn van betaalde arbeid. Een aanzienlijk deel heeft ervaring in het vrijwilligerswerk. Veel ouderen hebben behoefte om zich maatschappelijk nuttig te maken en sociale contacten te onderhouden.

Gilde Amsterdam

Gilde Amsterdam is een organisatie van zo'n duizend Amsterdammers van 50 jaar en ouder die hun kennis en ervaring doorgeven aan anderen, jong en oud, particulieren, beginnende ondernemers en niet-commerciële organisaties/initiatieven. Gilde Amsterdam heeft zich ontwikkeld van een aanbodgerichte organisatie, waar ouderen zelf aangaven op welke gebieden zij adviezen konden geven, tot een vraaggerichte organisatie, waar de vraag, de maatschappelijke behoefte bepalend is voor het soort van diensten dat door Gilde wordt geleverd. Bij 'Raad op Maat' staan Gilde-adviseurs geregistreerd met hun aanbod, kennis, ervaring en achtergrond. Dit aanbod heeft onder meer betrekking op advisering en coaching van non-profit organisaties, burgerinitiatieven, startende ondernemers en buitenlandse studenten.

Onder het motto 'Amsterdam is meer dan de Kalverstraat' leiden zo'n 140 enthousiaste vrijwilligers van Gilde Amsterdam bezoekers uit heel Nederland rond door de stad. Alle vrijwilligers hebben hun eigen route en hun eigen verhaal en doen hun best het hun gasten naar de zin te maken. Naast het organiseren van de wandelingen voorziet 'Mee in Mokum' in andere behoeften. Zo ontstaan er veel onderlinge, informele contacten tussen de rondleiders.

'Samenspraak' is in 1994 opgezet op verzoek van de gemeente Amsterdam. De gemeente constateerde dat grote groepen allochtonen in Amsterdam een grote taalachterstand hadden, die een beperking vormde voor hun integratie. Het verzoek van de gemeente was of Gilde taallessen zou kunnen geven aan hen. Gilde is zich naar aanleiding van dit verzoek gaan richten op de informele taalvaardigheid: namelijk het beter leren verstaan en spreken van het Nederlands.

Een interessante doelgroep binnen het segment ouderen is de groep zogenoemde 'fitte VUT-ers', of 'nieuwe ouderen'. De stijgende vraag naar vrijwillige inzet op terreinen als zorg en welzijn (zie de WMO), hulpverlening en milieu zal voor een deel door deze groep vitale ouderen moeten worden opgevangen.

SESAM Academie

De SESAM Academie (Academie voor Senioren en Samenleving) staat voor het bevorderen van kwaliteitsverbetering, professionaliteit en deskundigheid bij maatschappelijke organisaties. De SESAM Academie is opgezet naar voorbeeld van het Amerikaanse project Leadership Institute for Active Ageing dat in 1999 is ontwikkeld door de Universiteit van Maryland in Washington. De SESAM Academie heeft twee doelstellingen. Zij ondersteunt maatschappelijke organisaties bij het realiseren van kwaliteitsverbeteringen en professionalisering door hen in contact te brengen met sterk gemotiveerde vrijwilligers uit het bedrijfsleven. Ten tweede biedt zij senioren die jarenlang leidinggevende functies hebben bekleed in het bedrijfsleven de mogelijkheid hun kennis en ervaring op zinvolle wijze aan te wenden voor de samenleving. Vertegenwoordigers van verschillende koepels van maatschappelijke organisaties, universiteiten, bedrijven en een aantal politici hebben geholpen bij de opzet van de academie. In samenwerking met vertegenwoordigers van een aantal universiteiten en een groot aantal non-profitorganisaties heeft het Nederlands Platform Ouderen en Europa (NPOE) het Amerikaanse model aangepast aan de Nederlandse situatie. In het voorjaar van 2003 heeft de eerste leergang plaatsgevonden. De SESAM Academie is sindsdien sterk gegroeid en is sinds 1 januari 2004 zelfstandig.¹³

Allochtonen

Allochtonen vormen een substantieel deel van de Nederlandse bevolking. Voor nieuwkomers in de Nederlandse samenleving is het belangrijk dat zij in alle maatschappelijke sectoren mee kunnen doen. Vrijwilligerswerk strekt zich uit over alle denkbare maatschappelijke terreinen. Het is daarom van belang dat allochtonen meer participeren in het vrijwilligerswerk, zodat de betreffende organisaties een afspiegeling van de bevolkingsopbouw gaan vormen. Allochtonen zijn vaak minder bekend met het Nederlandse verenigingsleven. Als vrijwilliger zijn zij eerder te vinden in migrantenorganisaties, religieuze en culturele instellingen of allochtone sportverenigingen dan in het traditionele Nederlandse vrijwilligerswerk. Uit verschillende onderzoeken is gebleken dat allochtonen steeds meer vrijwilligerswerk verrichten. Mantelzorg en directe hulpverlening aan verwanten is onder allochtonen sterk ontwikkeld. Het aandeel allochtonen in de Nederlandse bevolking zal de komende 15 jaar met 65% toenemen tot zo'n 4,8 miljoen. Interculturalisering van vrijwilligerswerk blijft van groot belang om allochtonen te betrekken en organisaties te laten aansluiten bij een veranderende omgeving. De overheid ontplooit verschillende initiatieven die de toegang van allochtonen tot de 'witte'organisaties moet bevorderen. Dat laat onverlet dat 'allochtone organisaties' zullen blijven bestaan. Ook deze vrijwillige inzet draagt immers bij aan de versterking van de lokale gemeenschap. Allochtone vrijwilligersorganisaties kennen dezelfde problemen als andere vrijwilligersorganisaties, lopen tegen dezelfde belemmeringen aan, en zouden gebruik moeten kunnen maken van dezelfde voorzieningen als traditionele organisaties. Het blijkt echter dat allochtone vrijwilligers weinig gebruik maken van de ondersteuningsstructuur. Onbekendheid ermee is daar debet aan. Alle vrijwilligersorganisaties kennen gelijksoortige problemen. Uitwisseling van kennis en samenwerking tussen allochtone en autochtone organisaties kan beide soorten organisaties versterken.

Nieuw kader in de sport

Om de deelname van allochtonen in het vrijwilligerswerk binnen sportverenigingen te stimuleren, heeft het Multicultureel Centrum voor Participatie in Rotterdam, samen met NOC*NSF/NISB in 2001 het project 'Nieuw kader in de sport' ontwikkeld.

Het project, waarbij ongeveer 50 vrijwilligers betrokken zijn, richt zich op het werven, bemiddelen, trainen en stimuleren van (potentiële) vrijwilligers en op het stimuleren van sportverenigingen om een intercultureel denken en handelen te ontwikkelen.

Bij veel voetbalverenigingen in de grote steden is meer dan 80% van de jeugdleden van allochtone afkomst. Gaat het echter om het bestuur en het kader van de verenigingen, dan blijken deze meestal uitsluitend uit autochtone personen te bestaan. Onder andere door deze scheve relatie doen zich in de praktijk problemen voor, zoals miscommunicatie en onbegrip, weinig of geen betrokkenheid van allochtone ouders, vooroordelen en misvattingen, en zelfs bedreiging van het voortbestaan van de sportvereniging. 'Nieuw kader in de sport' werft, enthousiasmeert, traint en bemiddelt bij het verkrijgen van allochtoon sportkader bij sportverenigingen op alle niveaus. Dit gebeurt in combinatie met een interculturalisatietraject voor zowel het zittend bestuur als het kader. Daarnaast probeert 'Nieuw kader in de sport' allochtone ouders actief te bereiken om hun betrokkenheid bij het verenigingsleven te vergroten. Daarvoor organiseert 'Nieuw kader in de sport' in samenwerking met de verenigingen informatie- en discussiebijeenkomsten. Ook adviseert en ondersteunt 'Nieuw kader in de sport' verenigingen die een omslag willen maken naar intercultureel werken.

Om vrijwillige inzet aantrekkelijk te maken, worden (potentiële) vrijwilligers gewezen op de persoonlijke voordelen die het vrijwilligerswerk hen kan opleveren. Tot deze persoonlijke voordelen behoren bijvoorbeeld het opdoen van ervaring en de mogelijkheid tot zelfontplooiing. Met dit project wordt bijgedragen aan de oplossing van twee lastige problemen: sportvereniging krijgen meer lucht door een broodnodige uitbreiding van hun kader en meer allochtone burgers raken betrokken bij de maatschappij en leveren daaraan hun bijdrage.

Jongeren

Het is nooit vanzelfsprekend geweest dat jongeren vrijwilligerswerk verrichten op dezelfde manier als hun ouders dat doen. Maar het blijkt wel steeds lastiger om jongeren te interesseren voor vrijwilligerswerk binnen de georganiseerde bolwerken van de sport, politiek en maatschappelijk werk. Jongeren willen een eigen weg kiezen bij maatschappelijke participatie. Zij zijn goed vertegenwoordigd in 'nieuwe burgerinitiatieven', die uitgaan van onafhankelijkheid, doelgerichtheid en tijdelijkheid. Campagnes die inspelen op flexibiliteit, jongeren-lifestyle en no-nonsens, zoals whoZnext¹⁴ of Smaakmakers¹⁵ blijken aan te slaan. In veel gevallen wordt er voor gekozen de jongeren te benaderen via scholen. Maar ook buurthuizen of door jongeren zelf opgezette clubs kunnen een prima ingang bieden. Het Internet maakt het heel goed mogelijk jongeren individueel te benaderen.

Soms heeft het vrijwilligerswerk in scholen de vorm van een kortlopend, maar intensief project, waaraan meestal ook lessen verbonden zijn. In andere gevallen loopt het vrijwilligerswerk over een langere tijd en is minder intensief. Ook binnen de school kunnen leerlingen vrijwilligerswerk verrichten, bijvoorbeeld als brugklasmentor of vertrouwensleerling.

14 whoZnext is een landelijke campagne van het Nederlands Instituut voor Sport en Beweging (NISB) om jeugdparticipatie in de sport te bevorderen: www.whoZnext.nl.

15 Smaakmakers is een landelijk initiatief om vrijwilligerswerk onder jongeren te stimuleren door aansprekende voorbeelden op te sporen en te verspreiden. CIVIQ voert hierover het procesmanagement. Zie www.smaakmakers.nl.

ROC de Landstede

In januari 2000 kwam vanuit de provincie Overijssel het signaal om activiteiten op het gebied van vrijwilligerswerk en onderwijs te stimuleren. Op deze manier wilde men meer jongeren met vrijwilligerswerk in aanraking brengen. De Vrijwilligerscentrale in Zwolle had sinds enige jaren contacten met diverse onderwijsinstellingen in Zwolle. ROC de Landstede vatte het plan op om vrijwilligerswerk een plaats te geven in het curriculum van opleidingen anders dan welzijnswerk. In het eerste projectjaar is een netwerk opgebouwd van organisaties die bij vrijwilligerswerk en onderwijs betrokken zijn. De verplichte maatschappelijke activiteiten hebben vervolgens een plek gekregen binnen de eindtermen en kwalificatiestructuur van de opleidingen. Ook is het belang van de verplichte maatschappelijke activiteiten voor leerlingen, de school en maatschappelijke organisaties geformuleerd en is er een bestand opgebouwd van vrijwilligersplaatsen. In het eerste jaar zijn goede resultaten behaald. Alle betrokken opleidingen gaven aan een vervolg te willen geven aan de activiteiten. De redenen om deel te nemen aan het project zijn verschillend van aard. Zo wordt het vrijwilligerswerk ingezet om aan beroepsvaardigheden te werken en om de Nederlandse taal te leren. Verder is deelname aan het project een mooie gelegenheid om eens op andere plekken dan de stageplaatsen alleen te komen en maken de leerlingen kennis met het vrijwilligerswerk. Hiernaast leren de leerlingen om 'iets voor niets' te doen en krijgen zij de mogelijkheid sociale vaardigheden op te doen.

Momenteel zijn er in Zwolle 14 opleidingen bij het project betrokken. Van mbo, hbo tot volwasseneneducatie en speciaal onderwijs. Nieuw aan het project is dat er ook opleidingen meedoen waarbij het doen van vrijwilligerswerk niet direct logisch is, bijvoorbeeld mbo secretariael en juridische dienstverlening.

Er is steeds meer belangstelling om jongeren via het onderwijs bij vrijwilligerswerk te betrekken. Bijvoorbeeld door het vervullen van maatschappelijke stages. Maatschappelijke stages zijn kortdurende kennismakingsactiviteiten voor leerlingen en studenten in een onderwijsleergang die vrijwillig of verplicht zijn opgenomen in het curriculum van die leergang. Het gaat hierbij om activiteiten die vanuit het onderwijs worden georganiseerd. In het basis- en voortgezet onderwijs zijn deze activiteiten gericht op maatschappelijke oriëntatie van de leerlingen. In het hogere beroeps- en wetenschappelijk onderwijs spitsen deze activiteiten zich toe op het verwerven van vaardigheden, zowel in de non-profit als in de profit sector. De Commissie is van mening dat maatschappelijke participatie van leerlingen, primair vanuit een onderwijskundig perspectief moet worden gestimuleerd, en dus passend moet zijn binnen het gekozen curriculum.

De ministeries van OC&W en VWS voeren een gezamenlijk beleid om dit soort stages te promoten. In 2005 gaan 40 pilotprojecten van start. Ook de Tweede Kamer vraagt om de bevordering van de inzet van scholieren in het vrijwilligerswerk of in de sportsector, wel of niet verplicht, wel of niet gecompenseerd met studiepunten of vrijstellingen.

2.6 Sectorale aandacht

De Commissie Vrijwilligersbeleid is ingesteld om algemeen vrijwilligerswerkbeleid bij gemeenten en provincies te stimuleren en daar een inhoudelijke bijdrage aan te leveren. Vastgesteld is dat de meeste gemeenten inmiddels vrijwilligerswerkbeleid hebben.

Het is nu nodig om ook aandacht te geven aan sectorale thema's. Vrijwilligerswerk kan immers evengoed beschouwd worden als middel om maatschappelijke problemen aan te pakken of om delen van de lokale infrastructuur in stand te houden. Op lokaal niveau kan het best worden beoordeeld waar de grootste knelpunten en kansen liggen. De Commissie benoemt op lokaal niveau de sectoren Zorg en Welzijn, en Sport als aandachtsgebieden.

Op provinciaal niveau vragen wij bijzondere aandacht voor het ondersteunen van vrijwilligersinitiatieven op de terreinen van natuurbescherming en cultuurbehoud. Organisaties binnen deze sectoren zijn in de regel regionaal of provinciaal georganiseerd en vallen veelal buiten de sector sociaal beleid. Daardoor kunnen zij aan de aandacht ontsnappen van het vrijwilligerswerkbeleid. Maar, deze sectoren kunnen niet zonder vrijwillige inzet van burgers. De kwaliteit van natuur en cultuur, en daarmee onze leefomgeving, is daarmee direct gebaat.

Aandachtsgebied: zorg en welzijn

Het welzijnsbeleid, de jeugd- en pleegzorg, zijn aanzienlijk gedecentraliseerd. Deze decentralisatie heeft in veel gevallen de inzet van vrijwilligers, ook noodgedwongen, gestimuleerd binnen deze sectoren. Een verdergaande decentralisatie staat nu op stapel. Zo zal door de Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO) meer de nadruk komen te liggen bij wederkerigheid 'als ik wat voor jou doe, dan doe jij dus wat voor mij'. De Wet zal ook leiden tot meer één-op-één relaties (mentoring). Hierdoor kunnen traditionele zorginstellingen met ervaren vrijwilligers wel eens in het gedrang komen. De verder toenemende vergrijzing zal ook een extra druk leggen op de spankracht van zorginstellingen. Vanuit economisch oogpunt is het onvermijdelijk dat een zwaar beroep gedaan zal worden op vrijwillige inzet en mantelzorg. Voor de organisaties die op deze terreinen werkzaam zijn is het raadzaam zich te oriënteren op ervaringen die in andere sectoren zijn opgedaan met één-op-één benaderingen, zoals de buddies in de gezondheidszorg.

Wegwijswinkel

Psychiatrische patiënten hebben vaak een grote behoefte aan een luisterend oor en een vriendschappelijk advies. Op veel plekken in het land hebben (ex-)patiënten het initiatief genomen om voorzieningen te ontwikkelen die voorzien in de behoefte van hun lotgenoten. Een sprekend voorbeeld van deze initiatieven is de Wegwijswinkel in Utrecht. Dit is een inloop- en informatiecentrum voor mensen met een psychiatrische stoornis. Drie middagen in de week is er een vrije inloop waar mensen een kopje koffie kunnen komen drinken, een gesprek kunnen voeren en vragen kunnen stellen. De inloopmiddagen worden verzorgd door vrijwilligers. Dit zijn allemaal ervaringsdeskundigen, die het ergste deel van hun ziekte achter zich hebben. Er zijn ook juridische spreekuren, waar mensen vragen kunnen stellen over uitkerin-

gen, huursubsidie et cetera. De Wegwijswinkel kan geen therapie bieden, maar wel opvang, bemiddeling en verwijzing. De winkel is een aanvulling op de reguliere geestelijke gezondheidszorg en een toevluchtsoord voor mensen die zijn uitgekeken op de reguliere hulpverlening of het gevoel hebben uitbehandeld te zijn. De medewerkers van de winkel hebben vaak contact met GGZ over de beste (gezamenlijke) aanpak voor de patiënt. De Wegwijswinkel is een initiatief van een aantal cliënten die ontevreden waren over informatievoorziening binnen de reguliere GGZ. De inloof functie van de winkel is na enige tijd uitgebreid met juridische hulp, waarna vanuit de Wegwijswinkel ook andere activiteiten zijn ontwikkeld, zoals de steungroep zelfbeschadiging, vriendendienst (een soort maatjesproject) en atelier Spat. Sinds enige tijd is er ook het project Familie Buur, waarbij groepjes worden gevormd van mensen die samen activiteiten gaan ondernemen. Bij de Stichting Wegwijs zijn zestig vrijwilligers actief, waarvan tien bij de Wegwijswinkel. Een bijkomend, maar niet minder belangrijk effect van de projecten is de reïntegratie van de vrijwilligers. Nadat zij zijn gaan werken voor de Stichting Wegwijs stromen ze vaak door naar een reguliere baan.

Aandachtsgebied: sport

De amateursportsector is de grootste *pur sang* vrijwilligerssector. Door privatisering van sportaccommodaties, een hardnekkig tekort aan bestuurlijk kader en de toegenomen concurrentie op de vrijetijdsmarkt is de positie van de georganiseerde sport de laatste jaren verzwakt. De jeugd kiest niet automatisch meer voor de vereniging. Informele sportgroepjes en commerciële sportcentra en fitnessinstituten hebben een belangrijk deel van de sportmarkt veroverd. Desondanks verwacht de overheid een belangrijke inbreng van de sportverenigingen bij bijvoorbeeld de participatie van achterstandsjeugd door middel van de BOS-impuls waarbij buurt, onderwijs en sport elkaar meer moeten gaan opzoeken. Deze regeling sluit aan op de tendens dat sport steeds minder een geïsoleerd bolwerk is. In de praktijk blijkt dat betrokkenen uit de sport een kloof ervaren met vrijwilligers uit andere sectoren, en omgekeerd. 'De sport dopt haar eigen boontjes' is een nog steeds veelgehoord credo, terwijl de realiteit anders is. De sport is erbij gebaat gebruik te maken van voorzieningen voor het brede vrijwilligersdomein, zoals vacaturebanken, cursussen, ondersteuning en advies. Omgekeerd zou de sport het lokale vrijwilligersveld van dienst kunnen zijn door sportraden en sportserviceloketten meer te laten samenwerken met steunpunten voor het vrijwilligerswerk. Ook vanuit het perspectief van de lokale overheid is bundeling van krachten gewenst. Ondersteuningsinstellingen voor de sport en voor het brede vrijwilligersveld zouden toenadering moeten zoeken.

De maatschappelijke betekenis van sport wordt belangrijker, getuige de door zo velen gewenste samenwerking met het onderwijs, de welzijnssector en de gezondheidszorg. Ondersteuning en vernieuwing van vrijwilligerswerk in de sport is meer dan ooit actueel om de sportinfrastructuur levend te houden. Landelijke sportorganisaties en ondersteuningsinstellingen zijn zich hier terdege van bewust, de sportclubs zelf zijn nu aan zet. Kansen voor de sport zijn er wel degelijk:

- Het bevorderen van jeugdparticipatie in bestuur en uitvoering van sportactiviteiten blijkt een kansrijke aanpak, zowel in de georganiseerde sport als daarbuiten. Krijgen jongeren meer bestuurlijke en organisatorische invloed in sportverenigingen, dan herkennen zij zich ook meer in

een attractief en eigentijds sportaanbod. Ook scholen kunnen hier aan bijdragen. Het Echnaton College in Almere heeft binnen de opleiding Sport, dienstverlening en veiligheid certificaten voor jeugdtrainer en scheidsrechter, en biedt ook stagemogelijkheden in de sport.

- Een kansrijke relatie is er ook tussen ouderen en de noden en behoeften in de sportsector. Vitale ouderen kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan het vrijwilligerswerk in de sport. Gemeentelijk vrijwilligerswerkbeleid kan daarbij een stimulerende rol hebben.
- De sport heeft een lange traditie in samenwerking met het bedrijfsleven, voornamelijk via sponsoring en bestuurlijke inzet. De aandacht gaat daarbij steeds meer uit naar vrijwilligersinitiatieven van het bedrijfsleven en verdergaande professionalisering. Taakverlichting staat voorop: specialisten nemen werk uit handen van overbelaste vrijwilligers.¹⁶ Een toonaangevend initiatief op dit terrein is 'Sport & Zaken'.
- De TSV en de breedtesportimpuls hebben geleid tot samenwerking en zelfs fusie van lokale sportservicepunten en vrijwilligerscentrales in steeds meer gemeenten.¹⁷ Hierdoor vindt zinvolle uitwisseling plaats tussen de lokale sportinfrastructuur en andere vrijwilligerssectoren.
- Professionalisering van de sportsector door ondersteuning van verenigingen en hun management is een kansrijke route om het vrijwilligerswerk in de sport te versterken. Overheden moeten hier coherent beleid voor voeren, zodat de sportsector, de overheid, maatschappelijke organisaties, sporters en het bedrijfsleven hier gezamenlijk financieel en organisatorisch invulling aan kunnen geven. Tot nu toe blijven de initiatieven steken in tijdelijke maatregelen en ad hoc activiteiten.

Sport & Zaken

De stichting Sport & Zaken is opgericht in 2003. Zij levert een bijdrage aan het duurzaam versterken van Nederlandse sportbonden en sportverenigingen. Dit gebeurt door te bemiddelen bij het gratis ter beschikking stellen van expertise uit het bedrijfsleven. Deze professionals treden op projectbasis op in een adviserende, coachende en/of bemiddelende rol. Daarmee vormt de stichting een aanvulling op bestaande organisaties die hulp aanbieden aan sportbonden en sportverenigingen. Sport & Zaken werkt volgens een beproefd concept dat door de stichting 'Kunst & Zaken' al sinds 1997 met succes wordt gehanteerd in de culturele sector. Drie willekeurige lopende projecten:

- ING voor de schaakbond: Analyseren van de sponsormogelijkheden voor de bond, begeleiden van een stagiair van de Johan Cruijff University die dit sponsorplan gaat uitwerken;
- Daarom Ontwerpburo voor de toerfietsunie: Advies over verbeteren van de website van de bond. Advies over de ontwikkeling van een intranetomgeving voor verenigingen met bijbehorende kosten/baten-analyse;
- Dröge & Van Drimmelen voor de skatebond: Begeleiding van een stagiair door een ervaren marketeer. Advisering over verbetering interne en externe communicatie.

Aanbevelingen

3.1 Vrijwilligerswerkbeleid: er is nog een wereld te winnen...

Vrijwilligerswerkbeleid is in hoofdzaak gemeentelijk beleid, omdat vrijwilligerswerk voor het belangrijkste deel lokaal georiënteerd is. Vrijwilligerswerk raakt talloze activiteiten waarvoor gemeenten en provincies specifiek beleid voeren, zoals sport, jeugd, zorg, cultuur, natuur- en milieu, veiligheid en leefbaarheid. De Commissie heeft zich vanuit die invalshoek gericht op het stimuleren van lokaal vrijwilligerswerkbeleid. De Commissie heeft instrumenten ontwikkeld om gemeenten daarin behulpzaam te zijn, op het gebied van visie bepalen, regie voeren, zicht krijgen op het lokale vrijwilligersdomein en vrijwilligers bij beleid betrekken. Na drie jaar hebben veruit de meeste gemeenten aandacht besteed aan een of meerdere van deze speerpunten. Het beleid is ontwikkeld, nu komt het aan op uitvoering, aanscherping en bijstelling. De uitdaging moet zijn dat elke gemeente en provincie beschikt over een passende professionele ondersteuningsstructuur voor het lokale vrijwilligerswerk. Gemeenten die kwalitatief goede ondersteuning van vrijwilligerswerk voorstaan, moeten beschikken over een professionele vrijwilligerscentrale. De Commissie is van mening dat deskundigheidsbevordering van vrijwillig kader blijvende aandacht behoeft. De rijks-, provinciale en gemeentelijke overheden dienen daar alert op te zijn. De nadruk daarbij ligt primair op het gemeentelijke niveau. Ook de provinciale en rijksoverheid hebben een speciale taak bij het stimuleren van deskundigheidsbevordering, vooral daar waar sprake is van gecompliceerd vrijwilligerswerk, of daar waar behoefte is aan een uniforme aanpak met gedragsregels.

De aandacht voor vrijwilligerswerkbeleid mag niet verslappen. **Vrijwilligerswerk moet op de politieke agenda blijven: lokaal, provinciaal en ook landelijk. Wat in gang is gezet en lokaal draagvlak krijgt, moet worden doorgezet! De inzet van vrijwilligers is onmisbaar bij het realiseren van beleid en van allerlei maatschappelijke doelen.**

Bestuurders moeten de aandacht vasthouden, vanuit maatschappelijke motieven en vanuit het belang van de versterking van de lokale samenleving, inclusief het lokale bedrijfsleven. Bestuurders van gemeenten en provincies, en ministers zouden, ongeacht hun portefeuille, 'vrijwilligersinclusief' moeten denken en handelen. Bij elke nieuwe verordening, wet of regel, (of aanpassingen aan bestaande regels) zullen zij de consequenties voor het vrijwilligerswerk moeten bepalen. Zonodig kunnen dan uitzonderingsmaatregelen of compensatie getroffen worden.

De Commissie roept alle burgemeesters op om in hun burgerjaarverslag een paragraaf op te nemen over de vrijwillige inzet binnen de gemeente.

De Commissie vindt dat het 'Gemeentencompliment', de prijs voor gemeenten met een actief vrijwilligerswerkbeleid moet blijven bestaan. Gemeenten met een kwalitatief goed vrijwilligerswerk-

beleid, die daarmee het lokale vrijwilligerswerk structureel ondersteunen, komen jaarlijks in aanmerking voor deze prijs. Het ministerie van VWS dient tenminste de komende twee jaar NOV en CIVIQ in de gelegenheid te stellen om het Gemeentecompliment in samenwerking met het Nationale Compliment en het Ondernemerscompliment¹⁸ te organiseren.

3.2 Accenten

Ontwikkelingen in het vrijwilligersdomein zoals in Hoofdstuk 2 aan de orde kwamen vragen om accenten in het vrijwilligerswerkbeleid. De Commissie doet de volgende aanbevelingen:

Makelaarsfunctie

Gemeenten moeten meer oog krijgen voor de bijdrage die het bedrijfsleven kan leveren bij de versterking van het vrijwilligerswerk. Gemeenten kunnen een makelaarsfunctie vervullen tussen het georganiseerd vrijwilligerswerk en het bedrijfsleven. Samenwerking tussen overheid, de profit en de non-profit sector kan veel goeds opleveren voor alle partijen. Het is van belang dat deze partijen vanaf het begin bij voorgenomen ontwikkelingen worden betrokken. De gemeente kan bijvoorbeeld ontmoetingen organiseren waarbij vrijwilligersorganisaties en bedrijven aan elkaar kunnen worden gekoppeld. Op landelijk niveau dragen de stichting Samenleving en Bedrijf en MVO Nederland bij aan meer samenwerking tussen overheid, bedrijfsleven en non-profit organisaties. Bedrijven tonen steeds meer belangstelling voor het vrijwilligersdomein. Vanuit maatschappelijke betrokkenheid, maar ook met het doel om werknemers extra ervaring te laten opdoen. Het bedrijf vaart er ook wel bij. De betrokkenheid biedt bedrijven *exposure*. Een goede samenwerking met vrijwilligersorganisaties en bedrijfsleven, kan de regierol van gemeenten versterken. Overigens blijft het werknemersvrijwilligerswerk niet beperkt tot de profit sector. Ook binnen lokale en provinciale overheden kunnen medewerkers in staat worden gesteld daaraan deel te nemen.

Zicht krijgen en houden

Gemeenten zullen blijvend aandacht moeten besteden aan 'zicht krijgen en houden' op lokaal vrijwilligerswerk. Monitoring is hierbij het sleutelwoord. Hiervoor zijn verschillende instrumenten ontwikkeld. Speciale aandacht vraagt het volgen van ongebonden vrijwilligerswerk en nieuwe burgerinitiatieven. Juist omdat deze initiatieven zeer relevant en actueel zijn. Gemeenten kunnen hierbij een ondersteunende rol hebben.

Aandachtsgebieden: Zorg en Welzijn, en Sport

Twee specifieke gebieden binnen het vrijwilligerswerk vragen extra aandacht: Zorg en Welzijn, en Sport. Naast algemeen lokaal vrijwilligerswerkbeleid zullen gemeenten oog moeten hebben voor ontwikkelingen binnen deze terreinen waarin veel vrijwilligers actief zijn. Ook provincies dragen bij aan het versterken van de kwaliteit van deze sectoren door het stimuleren van kennisontwikkeling en professionalisering, bijvoorbeeld door middel van de inzet van provinciale steunfuncties voor welzijn en sport.

Bij Zorg en Welzijn gaat het om de gevolgen van decentralisering van rijksbeleid. Gemeenten krijgen hier te maken met een toenemende druk op het vrijwilligerswerk, vooral op het gebied van vrijwillige hulpverlening en mantelzorg. In de discussie rondom de WMO wordt specifieke aandacht besteed aan vrijwilligerswerk en mantelzorg. Van de lokale overheid wordt verwacht dat zij hierbij een coördinerende en ondersteunende taak vervult. De samenwerking met lokale koepelorganisaties en steunpunten, maar ook met de provinciale steunfuncties en tussen kleinere gemeenten is van fundamenteel belang. Regionale patiënten- en consumentenplatforms (RPCP's) betrekken burgers bij het zorgbeleid. Provincies zullen op regionaal niveau ondersteuning aan moeten bieden.

De **BOS-regeling** (buurt, onderwijs en sport) van het ministerie van VWS moet ertoe leiden dat lokale samenwerking tussen scholen, sportaanbieders en welzijnsinstellingen onder gemeentelijke regie verbetert. Doel is positieverbetering van jongeren in een achterstandssituatie. Sportverenigingen kunnen daar alleen een rol van betekenis in spelen als zij hun vrijwilligerswerk goed geregeld hebben. De Commissie pleit ervoor om verenigingsondersteuning en verenigingsmanagement in de sport aan te moedigen, zodat sportclubs deze maatschappelijke rol goed kunnen invullen. Het is uiteindelijk aan gemeenten, provincies (sportraden) en sportbonden om het proces van professionalisering van de sport met behoud en versterking van het vrijwilligerswerk een impuls te geven. Ook het bedrijfsleven kan hieraan een bijdrage leveren met bijvoorbeeld vrijwillige inzet van werknemers. Daarnaast biedt jeugdparticipatie in de sport kansen, kunnen vitale ouderen vrijwilligerswerk in de sport verrichten, en is winst te behalen uit samenwerking tussen vrijwilligerscentrales en lokale sportserviceketten.

Betrek nieuwe doelgroepen

Gemeenten moeten worden geprikkeld om het vrijwilligerswerk door 'nieuwe ouderen', jongeren en allochtonen te bevorderen. Lokale campagnes en maatregelen kunnen ertoe leiden dat deze doelgroepen een actieve rol als vrijwilliger oppakken. Daarvoor moet het vrijwilligerswerk en de organisaties waarbinnen dit verricht wordt, aantrekkelijk zijn voor deze doelgroepen. Dit vereist een kritische reflectie op de cultuur, organisatie en de werkwijze van de instellingen die met vrijwilligers werken. Projecten die bevordering van participatie van deze doelgroepen tot doel hebben, moeten bij rijk, gemeenten en provincies hoog op de agenda staan.

Bij het vrijwilligerswerk door jongeren wijst de Commissie op de coördinerende rol van de lokale overheid. Het lokale steunpunt of de vrijwilligerscentrale kan hierbij bemiddelen tussen vrijwilligersorganisaties en jongeren. De Commissie sluit van harte aan bij het rijksinitiatief om maatschappelijke stages vanuit het onderwijs te bevorderen. Zij acht dit ook een adequaat middel om leerlingen in het voortgezet onderwijs kennis te laten maken met het vrijwilligerswerk. De Commissie is van mening dat deze stages moeten passen in het onderwijscurriculum en vanuit het onderwijskundig belang moeten worden ingevuld. Leerlingen moeten vrij kunnen kiezen voor een stageplaats. En het onderwijs zou moeten werken met positieve 'incentives' zoals beloningen in de vorm van studiepunten. Het spreekt vanzelf dat de Commissie samenwerking tussen onderwijs en vrijwilligerswereld essentieel vindt.

Integratie van bevolkingsgroepen krijgt ook gestalte door middel van actieve maatschappelijke participatie in de vorm van vrijwilligerswerk. De Commissie beveelt aan om interculturalisering van vrijwilligerswerk te stimuleren. Gemeenten zouden samen met lokale koepels een beleid moeten voeren om het vrijwilligerswerk te 'verkleuren' in die organisaties waarvan leden of cliënten (profijtgroepen) gemengd zijn. Projecten die hierop gericht zijn, moeten kunnen rekenen op support.

3.3 De erfenis: beheer, innovatie en distributie van producten van de Commissie

De Commissie heeft samen met de organisaties van de landelijke infrastructuur een groot aantal producten gerealiseerd. Deze producten stellen gemeenten en provincies in staat te werken aan een eigen beleidsontwikkeling en –voering. Ook na beëindiging van de Commissieperiode zal actieve promotie en verspreiding van producten wenselijk zijn.

De ontwikkel-, beheer- en distributiefunctie van de website en de producten moeten in één hand komen. De Commissie pleit daarbij voor de landelijke organisatie CIVIQ, waar het merendeel van de expertise aanwezig is op het terrein van het vrijwilligerswerk(beleid). CIVIQ kan ook de opdracht krijgen de producten na verloop van tijd te actualiseren. Daarbij kan gebruik worden gemaakt van de kennis en ervaring van CIVIQ, maar ook van andere organisaties.

- Het beheer en de verspreiding van Commissieproducten wordt met ingang van 1 januari 2005 voorlopig voor een periode van vier jaar ondergebracht bij CIVIQ. Deze organisatie wordt daartoe in de gelegenheid gesteld door een aanvullend budget van het ministerie van VWS. Met ingang van 1 januari 2005 neemt CIVIQ de website van de Commissie www.vrijwilligersbeleid.nl over. Deze website wordt aangevuld met een *database good practices*.¹⁹
- Aan CIVIQ wordt gevraagd de onderhoudsfunctie voor bestaande producten en de ontwikkel-functie voor nieuwe producten te coördineren. Voorwaarde hierbij is dat andere organisaties op dit terrein hieraan een bijdrage kunnen leveren door middel van een open inschrijvingsproce-dure. Zo is de in Arnhem toegepaste bronmethodiek²⁰ een product dat naar de mening van de Commissie landelijk beschikbaar moet komen;
- Het kennisnetwerk waarin CIVIQ een centrale rol vervult, met organisaties die behoren tot de landelijke infrastructuur, wetenschap en provinciale steunfuncties, kan goede diensten bewijzen aan het verder ontwikkelen, innoveren en verspreiden van producten ter ondersteuning van lokaal en provinciaal vrijwilligerswerkbeleid. Dit netwerk zou aangevuld moeten worden met de VNG, IPO, Stichting Samenleving en Bedrijf en MVO Nederland.

¹⁹ Bevindingen van de Commissie zullen worden aangevuld met informatie van CIVIQ over ondermeer initiatieven die de afgelopen jaren kandidaat waren voor de landelijke vrijwilligerscomplimenten.

²⁰ Zie bijlage 2 voor een korte beschrijving van de bronmethodiek.

3.4 Terugdringen en vereenvoudigen wet- en regelgeving

Het overgrote deel van de klachten uit de vrijwilligerswereld heeft betrekking op de onduidelijkheid van wetsbepalingen, regels en hun toepassing. Overheden moeten hun informatie- en voorlichtingsbeleid kritisch bezien met het oog op verduidelijking voor vrijwilligers. Overheden moeten bij de voorbereiding van nieuwe wet- en regelgeving de gevolgen daarvan voor de vrijwilligerssector in kaart brengen, waar mogelijk beperken of verzachten en effectieve voorlichting geven. Nieuwe wet- of regelgeving moet op het juiste niveau - dus landelijk, provinciaal en lokaal - getoetst worden op mogelijke effecten voor vrijwilligerswerk. Door 'vrijwilligersinclusief' te denken kan hier al bij de voorbereiding van wet- en regelgeving rekening mee worden gehouden. Dan kunnen ook tijdig verzachtende of compenserende maatregelen voor vrijwilligers(organisaties) getroffen worden.

Om ongewenste gevolgen van wet- en regelgeving voor vrijwilligers te verminderen stelt de Commissie voor een centraal meld- en informatiepunt op te richten op nationaal niveau dat:

- actief voorlichting biedt aan gemeenten, provincies en vrijwilligers(organisaties) over regelgeving en toepassing daarvan,
- goede praktijkvoorbeelden verzamelt over hoe om te gaan met regelgeving,
- Zorgt voor verspreiding van 'praktijkvoorbeelden'
- een signaleringsfunctie vervult voor alle departementale initiatieven op het gebied van vrijwilligerswerk.

Binnen dit centrale meldpunt moet kennis en ervaring bijeengebracht worden vanuit het gemeentelijk (VNG) en provinciaal niveau (IPO), en ook vanuit ondersteunende instellingen, zoals NOV, CIVIQ, NOC*NSF, en enkele grote vrijwilligersorganisaties zoals Scouting Nederland. Het meldpunt wordt gefinancierd door een samenwerkingsverband tussen de meest relevante ministeries, zoals dat van Sociale Zaken, Financiën, VWS, Economische Zaken, OC&W, VROM en Justitie. Jaarlijks stelt het meldpunt een rapportage op met onder meer goede voorbeelden uit de lokale praktijk, actiepunten en departementale maatregelen ten aanzien van vrijwilligerswerk.

Andere aanbevelingen over wet- en regelgeving van de Commissie zijn:

- Het georganiseerd vrijwilligerswerk moet betrokken worden bij de Operatie administratieve lastenverlichting voor de burger en bij de Operatie administratieve lastenverlichting voor het bedrijfsleven.
- De tot 1 januari 2005 geldende uitzonderingsbepaling voor vrijwilligersorganisaties in het kader van de Arbeidsomstandighedenwet ten aanzien van de verplichting tot het samenstellen van een RI&E-toets, dient met een periode van tenminste vier jaar verlengd te worden.
- Vrijwilligers moeten vrijstelling krijgen van de toepassing van de bepalingen van de Arbeidstijdenwet en het arbeidstijdenbesluit gericht op de maximering van werktijden.
- Uitkeringsgerechtigden van 57,5 jaar en ouder zouden vrijgesteld moeten worden van een sollicitatieplicht als zij gemiddeld 12,5 uur per week vrijwilligerswerk verrichten.
- De bepalingen uit de huidige Warenwet zijn voor vrijwilligersorganisaties onduidelijk. De reikwijdte van de wet en de toepassing van de daarin gegeven richtlijnen zijn niet helder. De over-

heid zal moeten zorgen voor doeltreffende communicatie over wat wel en wat niet onder de werkingssfeer van deze wet valt en hoe met de verplichtingen, die ook voor vrijwilligers en hun organisaties gelden, om te gaan.

- In de diverse wet- en regelgeving met betrekking tot het klachtrecht en medezeggenschap dient de positie van vrijwillige medewerkers zelfstandig te worden opgenomen.

3.5 Verankering vrijwilligersimpuls

De Commissie acht het wenselijk om de komende vier jaar aandacht te besteden aan verdieping van lokaal en provinciaal vrijwilligerswerkbeleid. Onder de naam *'Regeling Verankering vrijwilligersimpuls'* (RVV) kunnen gemeenten en provincies specifieke aanvragen doen ter versterking van het vrijwilligerswerkbeleid. Hiervoor komen projectvoorstellen in aanmerking die gerelateerd zijn aan de volgende thema's:

- het ontwikkelen van beleid en projecten die de samenwerking bevorderen tussen gemeente, vrijwilligers(organisaties) en bedrijfsleven;
- het ontwikkelen van een lokale strategie om mantelzorg en vrijwillige zorgverlening adequaat te ondersteunen met het oog op de verwachte verdergaande decentralisering van het zorgstelsel (WMO);
- het aanpakken van knelpunten en kansen in het vrijwilligerswerk binnen de georganiseerde sport, zodat sportverenigingen op een volwaardige wijze kunnen bijdragen aan BOS-projecten. Verenigingsondersteuning en – management zijn hiervoor kansrijke concepten;
- stimulering en ondersteuning van regionale vrijwilligersinitiatieven op het gebied van natuurbescherming en cultuurbehoud waarvoor de regierol bij de provincie ligt;
- het lokaal stimuleren van de participatie van ouderen en jongeren in vrijwilligerswerk, waarbij met name aandacht gevraagd zal worden voor scholierenstages en het betrekken van vitale ouderen;
- het lokaal bevorderen van interculturalisering in het vrijwilligerswerk door ondersteuning van vrijwilligersorganisaties en toeleiding van allochtonen tot vrijwilligerswerk;
- activiteiten die erop gericht zijn samenhang en samenwerking te bevorderen tussen de verschillende sectoren waarbinnen vrijwilligers actief zijn;
- het ondersteunen van nieuwe vrijwillige burgerinitiatieven;
- het stimuleren en ondersteunen van regionale samenwerking binnen provincies van vooral kleinere gemeenten.

De Commissie is van mening dat na de algemeen gerichte vrijwilligersimpuls verdieping van het lokaal en provinciaal vrijwilligerswerkbeleid noodzakelijk is. De RVV kan dan ook voortbouwen op de TSV. Met de RVV biedt het Rijk aan gemeenten en provincies financieel ruimte voor vernieuwing en intensivering van vrijwilligerswerkbeleid.

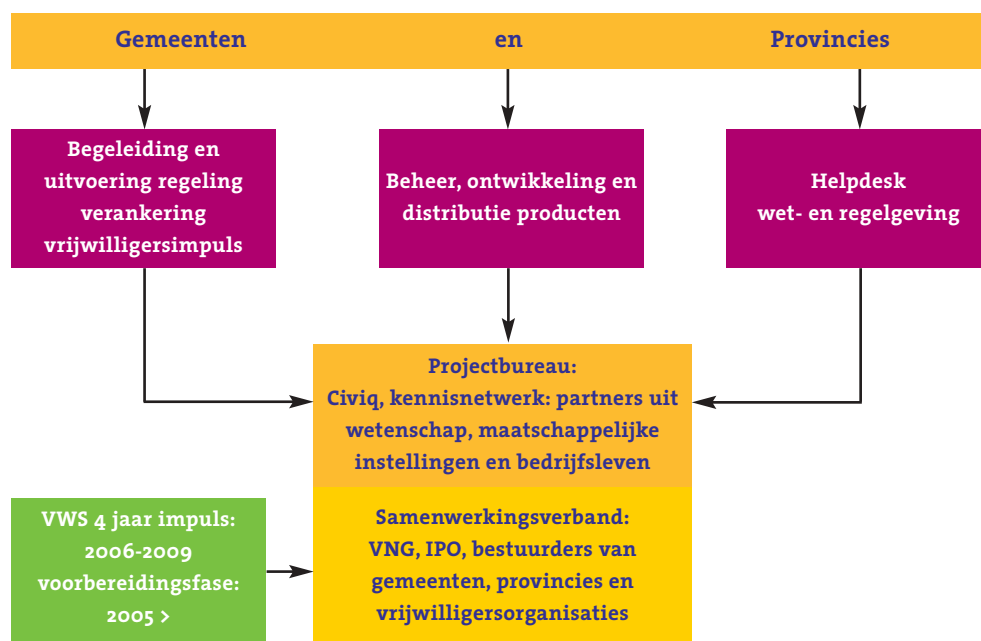
Het ministerie van VWS zal in samenspraak met het vrijwilligersveld en andere relevante partijen, zoals VNG en IPO, het voortouw moeten nemen om deze RVV nader uit te werken, financieel mogelijk te maken, en onder de aandacht te brengen van gemeenten en provincies. In de voorlichting aan gemeenten en provincies zullen ter inspiratie voorbeeldprojecten beschreven staan, die succesvol zijn gebleken tijdens TSV en de 'pilots' van de Commissie. De invulling, toekenning en evaluatie van de RVV zal een taak worden van een samenwerkingsverband tussen VNG, IPO, NOV, CIVIQ, en nader door hen te kiezen vertegenwoordigers van andere relevante partijen, zoals uit het bedrijfsleven, bijvoorbeeld Samenleving en Bedrijf, en uit de academische en onderzoekswereld, bijvoorbeeld de Erasmus Universiteit en het Verwey-Jonker Instituut.

De technische uitvoering kan gegund worden aan een externe partij die geen onderdeel uitmaakt van het samenwerkingsverband. Criteria voor deelname aan deze regeling zullen door het samenwerkingsverband, mede op basis van ervaringen met de TSV, worden opgesteld.²¹

3.6 Pleitbezorging

De Commissie heeft ontegenzeggelijk een PR-rol gespeeld op het gebied van lokaal vrijwilligerswerkbeleid. Communicatie via de website, het magazine TwerkT, publicaties en bijeenkomsten heeft een inhoudelijk doel, maar is ook bedoeld aandacht voor het vrijwilligerswerkbeleid te bepleiten. Het voeren van vrijwilligerswerkbeleid is immers van groot maatschappelijk belang is. Het is raadzaam ook in de periode vanaf 1 januari 2005 lokaal en landelijk aandacht te geven aan de public relations van vrijwilligerswerkbeleid, en deze vooral te richten op politici en bestuurders. Simpelweg omdat de kans groot is dat het onderwerp anders uit veel agenda's verdwijnt. Het samenwerkingsverband dat ook de uitvoering van de RVV begeleidt, zal hiervoor een strategie uitwerken. De Commissie adviseert bestuursleden te rekruteren die als ambassadeur van de RVV een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan PR en promotie.

3.7 Organisatie, vervolg en financiën

Met dit model stelt de Commissie voor één loket voor gemeenten en provincies te maken. Dat loket kunnen zij benaderen met vragen, verzoeken en adviezen ten aanzien van:

- de Regeling Verankering Vrijwilligersimpuls 2006 – 2009;
- beheer, distributie en ontwikkeling van producten voor het vrijwilligerswerkbeleid van gemeenten en provincies;
- terugdringing en vereenvoudiging van wet- en regelgeving op het gebied van vrijwilligerswerk.

De RVV zal van kracht zijn voor een periode van vier jaar, van 2006 – 2009.

2005 kan dan benut worden als voorbereidingsjaar om deze regeling goed voor te bereiden, en kenbaar te maken in het veld. Bovendien kunnen in 2005 het samenwerkingsverband en de projectorganisatie en ambtelijke coördinatie bij VWS worden opgezet. In 2005 kan ook gestart worden met het opzetten van de helpdesk wet- en regelgeving en beheer, ontwikkeling en distributie van producten. Hiervoor is in 2005 een bijdrage van de Rijksoverheid nodig van 2 miljoen euro.

Met de hier voorgestelde maatregelen is vanaf 2006 een bijdrage van de Rijksoverheid gewenst van 5 miljoen euro op jaarbasis. De Commissie adviseert deze 5 miljoen euro als volgt te besteden (in 1.000 euro):

- RVV-projectgelden voor gemeenten en provincies: 3.000
- Beheer, ontwikkeling en distributie producten: 500
- Helpdesk wet- en regelgeving: 200
- Ondersteuning en begeleiding RVV: 700
- Communicatie en PR: 300
- Overhead (samenwerkingsverband en projectmanagement): 300

Wij stellen voor deze organisatiestructuur voor een periode van 4 jaar in te richten met een tussentijdse evaluatie na twee jaar (medio 2007). Projecten die voor financiering in het kader van de RVV in aanmerking komen, moeten voor tenminste 50% door de gemeente of provincie gedekt worden. De rijksfinanciering vindt plaats vanuit het ministerie van VWS.

Alle producten van de Commissie

Algemeen

TypeTest

Bepaalt welke van de vier ideaaltypen vrijwilligerswerkbeleid het beste bij uw gemeente past.

Koesteren en kiezen. Over provinciaal vrijwilligerswerkbeleid

Een kleine handreiking waarmee provinciale steunfuncties en beleidsambtenaren van provincies kunnen bepalen welke rol zij kunnen spelen bij het vormgeven van lokaal vrijwilligerswerkbeleid.

De gemeente, burgerinitiatieven en de ongebonden vrijwilliger

Als bewoners zelf met initiatieven komen, welke rol kan de betreffende gemeente dan oppakken? Ben je teveel sturend, dan accepteren burgers dat niet. Anderzijds kan ondersteuning van nieuwe initiatieven het gemeentelijk beleid juist versterken. Deze brochure helpt ambtenaar en bestuurder daar bij.

Integraal vrijwilligerswerkbeleid: de Utrechtse aanpak

Vrijwilligerswerkbeleid heeft gevolgen voor organisaties op verschillende beleidsterreinen. Vandaar dat het ontwikkelen van dat vrijwilligersbeleid bij voorkeur 'integraal' gebeurt. Maar wat is dat eigenlijk: integraal vrijwilligerswerkbeleid? En hoe ontwikkelt een gemeente integraal beleid? In deze publicatie staat de Utrechtse aanpak van de Utrechtse steunfunctie Schakels uitgebreid beschreven.

Impactagenda

Deze korte brochure schetst wat de impactmethode is en geeft concrete tips over hoe een gemeente een bijeenkomst kan opzetten.

Visie en regie

Ik zie, ik zie... Vrijwilligerswerkbeleid

Een concrete toekomstvisie kan een fundament leggen voor een eigentijds vrijwilligerswerkbeleid. Dit boekje beschrijft vier toekomstscenario's en de rol die de overheid daarin kan spelen: het beschermde domein, de professionele organisatie, de buurtservicemaatschappij en de zelfredzame vrijwilligersorganisatie.

Richt uw eigen tuin in...!

Dit is een methodiek voor het ontwikkelen van gemeentelijke visie en regie op het terrein van vrijwilligerswerk. Met een stappenplan kunnen gemeenten hun strategische rol in het vrijwilligersdomein bepalen.

Handleiding regie voeren

Tussen welke rollen kunnen gemeenten schakelen bij het voeren van vrijwilligerswerkbeleid? In deze handleiding komen aan bod: de initiator, facilitator, stimulator, beslisser, entrepreneur en bemiddelaar.

Participatie

Handleiding interactieve beleidsvoering

De handleiding 'In plaats van een brief... interactief!' informeert de lezer over de do's en don'ts bij het betrekken van vrijwilligers tijdens het voorbereiden en uitvoeren van lokaal vrijwilligerswerkbeleid.

Serie brochures Vrijwilligers betrekken

Deze serie geeft inzicht in bruikbare methodieken om vrijwilligers te betrekken bij het lokaal beleid op de volgende terreinen: gezondheidszorg en hulpverlening, leefbaarheid en veiligheid, maatschappelijk betrokken ondernemen, vrije tijd (sport, cultuur en natuur en milieu) en onderwijs. De brochures kunnen gebruikt worden 1) als middel om collega's in diverse sectoren te overtuigen van het belang en nut van vrijwilligers voor hun dagelijks werk 2) als zoeklicht voor de betekenis van vrijwilligers voor het eigen beleid en 3) als inspiratiebron voor het vergroten van de rol van vrijwilligers.

Zicht

DigiMon: Digitale Monitor Vrijwilligerswerk

Met deze digitale monitor kunnen gemeenten zicht krijgen op het vrijwilligersveld. Als dit instrument periodiek wordt toegepast, kunnen ook de effecten van het vrijwilligerswerkbeleid van de gemeente in beeld worden gebracht.

VB-score vrijwilligerswerkbeleid

Hoeveel belang hecht de gemeente aan vrijwilligerswerk? Hoe tevreden is het lokale vrijwilligerswerk over het beleid? Wat zijn verbeterpunten? Met de VB-score is het antwoord op deze vragen in twee dagdelen bekend. De brochure 'VB-score vrijwilligerswerkbeleid' leidt vrijwilligers en ambtenaren eenvoudig door de vragen.

Zicht op vrijwilligerswerk

Deze brochure geeft een overzicht van de verschillende onderzoeks methoden die gemeenten kunnen gebruiken om het vrijwilligerswerk op lokaal niveau in kaart te brengen. Welke overeenkomsten en verschillen bestaan er tussen deze methoden? Welke methode past het beste bij welke lokale beleidsvraagstukken?

Verslag werkzaamheden van de Commissie Vrijwilligersbeleid

Om een indruk te geven van de inhoudelijke thematiek van de pilots, staan in tabel 1 relevante thema's van vrijwilligerswerkbeleid en het aantal pilots dat hier aandacht aan schenkt.

Tabel 1 thema's in de pilots

Thema	aantal pilots
sociale activering	11
Interculturalisatie	2
woon-leefomgeving/platteland	2
Jongerenparticipatie	8
maatschappelijk ondernemen	7
ontwikkelen steunpunt	4
ontwikkelen beleidsplan	3
opstarten zorgloket	1
positioneren wijkplatform	1
inburgering nieuwkomers/oudkomers	2
vinexbewoners/ nieuwe wijk	2
participatie algemeen	3
sociale cohesie	4
aanbod voorzieningen	2
zinnvolle tijdsbesteding	1
netwerkvorming	2
allochtonen	5
specifieke doelgroepen	3
werving vrijwilligers	1
behoud cultureel erfgoed	1

De beschreven voorbeelden van pilots geven een beeld van de reikwijdte van lokaal vrijwilligerswerkbeleid. Meer hierover staat vermeld in het eindverslag van de Commissie over de pilots.

Pilot gemeente Arnhem

De gemeente Arnhem kent een actief vrijwilligersleven en heeft al jaren een goed functionerende vrijwilligerscentrale, die in opdracht van de gemeente een aantal concrete taken vervult ter ondersteuning van vrijwilligersorganisaties en (werving van) vrijwilligers.

De gemeente Arnhem heeft onder andere indruk gemaakt door het project de Arnhemse Uitdaging, waarin een actieve rol van het bedrijfsleven bij het lokaal vrijwilligerswerk is gestimuleerd.

Ten behoeve van de TSV aanvraag (2002 t/m 2004) zal in Arnhem onder andere aandacht uitgaan naar de mogelijkheden om bewonersparticipatie in het algemeen en vrijwilligerswerk in het bijzonder vanuit een op de ABCD lijkende methodiek (dus 'bottom up' methode met de titel "Terug naar de bron") te versterken. Door de vrijwilligerscentrale wordt de zogeheten bronmethodiek uitgewerkt (hier is een medewerker voor aangesteld) en een projectplan opgesteld. Uitgangspunten hierbij zijn: welke talenten en competenties leven er onder de bewoners, welke behoeften heeft men en welke kansen zijn er om mensen actief te krijgen als vrijwilligers? Een en ander wordt uitgetoetst in twee Arnhemse wijken, een ontwikkelwijk en een intensief beheerwijk.

Het is voor de gemeente interessant om vanuit verschillende beleidsterreinen bij dit initiatief aan te haken en in het bijzonder te bekijken in hoeverre het gemeentelijk vrijwilligerswerkbeleid, met behulp van deze methodiek, kan worden vernieuwd. Sleutelwoorden van het vrijwilligerswerkbeleid zijn eigentijds, vraaggericht en integraal.

De uitgangspunten van de pilot zijn 'kijken naar visie' en 'kijken naar regie'.

Binnen de pilot wordt met een andere bril naar het project 'Terug naar de bron' gekeken. Welke visie heeft de gemeente op integraal en vraaggericht vrijwilligerswerkbeleid en welke plaats neemt dit project daarbij in? Hoe ziet de gemeente haar regierol binnen dit project ten aanzien van de andere betrokkenen en belanghebbenden en hoe vult zij die concreet in? Op welke wijze kan de gemeente de samenwerking tussen de intern (tussen de verschillende gemeentelijke diensten) en extern betrokkenen binnen dit project stimuleren en verbeteren? En tot slot: hoe kan zij haar vrijwilligerswerkbeleid in de toekomst zo inrichten dat het tegemoet komt aan de wensen en behoeften van het veld?

Vandaar dat de speerpunten 'visie en regie' binnen deze pilot het meest van toepassing zijn.

Twee projecten van de gemeente springen in het oog:

- Arnhemse Uitdaging: het betrekken van bedrijfsleven door de organisatie van een 'beursvloer', waarmee vrijwilligersorganisaties en bedrijven met succes aan elkaar gekoppeld worden. Dit project heeft een grote uitstraling.
- Bronmethodiek: gericht op introductie en verankering vraaggerichte benadering van vrijwilligers. Deze methodiek wordt toegankelijk gemaakt voor derden.

Vrijwel alle pilotgemeenten hebben een visie op vrijwilligerswerk ontwikkeld. Alle gemeenten hebben vrijwilligerswerkbeleid expliciet geformuleerd. Het doel van vrijwilligerswerkbeleid ligt voor de meeste pilots in het op peil houden en uitbreiden van het aantal vrijwilligers, deskundigheidsbevordering en het verbeteren van regelgeving. Gemeenten geven aan dat zij vaak al veel weten over de vrijwilligersorganisaties maar dat een monitor of ander type onderzoek ertoe bijdraagt dat er op basis van nieuwe gegevens gericht beleid kan ontstaan. Zicht krijgen op vrijwilligers of contacten met hen leggen kan ook op andere manieren, bijvoorbeeld door het houden van een informatiemarkt. Vijf pilots hebben een monitor toegepast om zicht te krijgen. Vier pilots passen een enquête toe om knelpunten in het veld op te sporen.

Van de 17 pilotgemeenten hebben negen gemeenten een overlegstructuur om vrijwilligers te betrekken bij het lokale beleid. In sommige gevallen zijn ze voor de gemeenten de intermediair tussen gemeente en vrijwilligersorganisaties. Vraag is of het noodzakelijk is een permanent overlegorgaan in te stellen omdat het veel tijd kost, en de opbrengsten niet altijd evenredig groot zijn. Het in stand houden van een dergelijk overleg wordt vier keer genoemd als succesfactor.

Negen pilots besteden specifieke aandacht aan jongeren in het vrijwilligerswerkbeleid. Vier pilots besteden aandacht aan het bedrijfsleven, drie aan allochtonen.

In de volgende twee tabellen zijn succesfactoren en kansen, en bedreigingen weergegeven die zich in de pilots voordoen.

successen en kansen

• sterke vrijwilligerscentrale/steunpunt	9
• grote bereidheid onder inwoners om vrijwilligerswerk te doen	7
• uitstekende nota vrijwilligerswerkbeleid	7
• betrokken gemeentebestuur/wethouder	6

overig

• goed draaiende vrijwilligersorganisaties	4
• in stand houden (actief)vrijwilligersplatform	4
• sterke sociale infrastructuur	3
• er blijven voldoende middelen beschikbaar	2
• partnership van het vrijwilligerswerk op verschillende terreinen	2
• betrokken ambtenaren	2
• toepassing nieuwe concepten	2
• scholen actief betrokken door aanbieden modules	1
• inzet senioren bij ondersteuning vrijwilligersorganisaties	1
• aanstellen medewerker interculturalisatie	1
• aanstellen vrijwilligersfunctionaris (bruggenbouwer tussen gemeente en vrijwilligersorganisaties)	1

Pilot gemeente Alkmaar

Eind 2001 ondertekenden het Lokaal Comité Vrijwilligerswerk, de gemeente Alkmaar, Kamer van Koophandel NH-Noord en Hogeschool INHolland een intentieverklaring, waarin zij uitspraken om gezamenlijk te werken aan versterking en vernieuwing van het Alkmaarse vrijwilligerswerk. Daarvoor was herstructurering en optimalisering van de infrastructuur voor vrijwilligersondersteuning in Alkmaar nodig en gewenst.

De Commissie Vrijwilligersbeleid heeft dit proces van herstructurering de afgelopen jaren gevolgd en op onderdelen begeleid. Daarbij is ingezoomd op de manier waarop die herstructurering is aangepakt, op de rol die de gemeente zich in dit proces toeëigende en op de wijze waarop maatschappelijke organisaties werden betrokken.

De pilot is gestart met de ontwikkeling van een kaderstellende nota vrijwilligerswerkbeleid, met een op te richten Centrum voor Vrijwilligersondersteuning (kortweg: CVO) als centrale focus. Het Lokaal Comité Vrijwilligerswerk, met daarin vertegenwoordigd diverse vrijwilligersorganisaties, is hierbij nadrukkelijk ingezet als klankbord.

Het CVO moet zorgen voor structurele stimulering en professionele ondersteuning van het Alkmaarse vrijwilligerswerk. In de visie van gemeente Alkmaar moet het CVO vooral de zelfredzaamheid van vrijwilligersorganisaties bevorderen. Daarnaast ziet gemeente Alkmaar het CVO als een basisinfrastructuur, waaronder maatschappelijke projecten en doelen, zoals participatie, emancipatie, integratie en zelfontplooiing, kunnen worden 'gehangen'.

Na een ambitieus en voortvarend begin heeft de pilot in Alkmaar veel vertraging opgelopen. Een dubbele wethouderswissel, langdurige ziekte en trage ambtelijke en bestuurlijke besluitvorming waren hiervan de belangrijkste oorzaken.

Het CVO staat inmiddels wel in de steigers. Een onafhankelijk stichtingsbestuur is in oprichting, een kwartiermaker werkt aan een bedrijfsplan en de digitale monitor vrijwilligerswerk wordt momenteel uitgevoerd als stand-van-zaken-bepaling (nulmeting) en behoefteinventarisatie bij het vrijwilligersveld. Ten behoeve van deze monitor heeft gemeente Alkmaar een speciale module ontwikkeld om de wensen en behoeften van vrijwilligersorganisaties ten aanzien van het CVO i.o. te inventariseren. Begin 2005 worden de resultaten van de monitor gepresenteerd en verdiept tijdens een interactieve bijeenkomst voor het vrijwilligersveld. Deze bijeenkomst wordt bovendien aangewend om het onafhankelijk stichtingsbestuur van het CVO te introduceren.

In samenwerking met Hogeschool INHolland heeft gemeente Alkmaar een 'studiepuntenproject' opgezet. Dit houdt in dat leerlingen studiepunten kunnen behalen door het doen van maatschappelijke stages en vrijwilligerswerk. In het kader van een afstudeerproject is bovendien de website www.vrijwilligerswerkalkmaar.nl ontwikkeld. Het is de bedoeling dit project verder uit te bouwen na oprichting van het CVO.

Een potentieel paradepaardje is de geplande samenwerking tussen het CVO i.o. en het Centrum voor Bedrijf en Samenleving in Alkmaar. De verwachting is dat beide centra elkaar kunnen versterken. Momenteel wordt onderzocht of beide centra onder hetzelfde dak kunnen worden ondergebracht.

•	zeer grote multiculturele en etnische diversiteit aan initiatieven en organisaties	1
•	goede monitoring	1
•	gemeente zet sterk in op vrijwilligerswerkbeleid	1
•	gemeentelijke website over vrijwilligerswerk	1
•	helder subsidiebeleid	1
•	betrekken bedrijfsleven en op zoek gaan naar financieringsmogelijkheden	1

bedreigingen

•	gebrek aan continuïteit en capaciteit ambtelijk apparaat	10
•	bezuinigingen bij de gemeente	9
•	administratieve druk/ landelijke regelgeving op vrijwillig kader	4
•	trage besluitvorming waardoor enthousiasme weg ebt	3
•	organisaties die niet willen vernieuwen/ interne gerichtheid	3
•	ondervertegenwoordiging van allochtonen in vrijwilligersorganisaties	2
•	vergrijzing vrijwilligersbestand	2
•	geen gedragen visie, beleid en uitvoering gemeente	1
•	onduidelijke afbakening van vrijwilligerswerk naar andere beleidsgebieden zoals sociale activering en maatschappelijke participatie	1
•	geen draagvlak voor interculturalisatie	1
•	continueren ingezette beleid	1
•	kloof met de jeugd	1

De grootste bedreigingen liggen aan de kant van de overheid. Vrijwilligerswerkbeleid krijgt te weinig prioriteit omdat gemeenten hun prioriteit leggen bij de meest in het oog springende problemen, zoals veiligheid, jongeren die dreigen te ontsporen en dergelijke.

Provincies

Provincies verkeren in wezen in precies dezelfde positie ten opzichte van vrijwilligerswerk op provinciale schaal, als gemeenten ten opzichte van lokaal georganiseerd vrijwilligerswerk. Het ondersteunen en stimuleren van provinciaal en soms regionaal georganiseerde vrijwilligersorganisaties krijgt in de regel gestalte door het verstrekken van provinciale subsidies voor deskundigheidsbevordering en door de inzet van vrijwilligerscentrales die op regionale schaal opereren. Door middel van subsidiëring stellen provincies steunfuncties in staat om uitvoering te geven aan het provinciaal beleid op het gebied van sociaal beleid. Hieronder vallen grote clusters als sport, welzijn en zorg. Vrijwilligerswerkbeleid is daar nauw mee verweven omdat juist in deze sectoren veel vrijwilligers actief zijn. Provinciale welzijnssteunfuncties rekenen het tot hun taak de infrastructuur van het vrijwilligerswerk te ondersteunen. Dit gebeurt in de meeste provincies door deskundigheidsbevordering van bestuurlijk kader (cursussen, workshops) en het helpen oprichten en ondersteunen van lokale en boven lokale steunpunten voor vrijwilligerswerk. De laatste jaren zijn provincies meer aandacht gaan schenken aan het bevorderen van een ondersteu-

ningsstructuur van het lokale vrijwilligerswerk. Dat is goed terug te zien in de pilots in Limburg en Gelderland. Dit komt voort uit een combinatie van:

- meer markt- en vraaggericht opereren van provincies richting gemeenten, veelal via de inzet van steunfuncties;
- de toegenomen behoefte van gemeenten en welzijnswerk voor het ondersteunen van lokaal vrijwilligerswerk door middel van vrijwilligerscentrales en lokale steunpunten;
- een gegroeid besef bij provincies om de coördinatietaak op zich te nemen bij een bovenlokale aanpak van ondersteuning door middel van het opzetten van regionale steunpunten.

Conclusies

De belangrijkste conclusies naar aanleiding van de pilots zijn:

- de pilots hebben een impuls gegeven aan de (verdere) ontwikkeling van vrijwilligerswerkbeleid in gemeenten en provincies.
- in de pilots zijn veel initiatieven gestart, maar nog niet afgerond.
- de pilots hebben ertoe geleid dat er betere contacten zijn gekomen tussen gemeenten en vrijwilligersorganisaties.
- Geen beleid maakt het maken van keuzes, door ambtenaren en bestuurders, erg moeilijk

Andere activiteiten

Behalve het ontwikkelen van producten en het begeleiden van pilots, beheerde de Commissie de website www.vrijwilligersbeleid.nl en bracht de Commissie elk kwartaal het magazine TwerkT uit. Andere publicaties zijn de monitorrapportages van Research voor Beleid over ontwikkelingen in lokaal vrijwilligerswerkbeleid, en de plannen van aanpak van de Commissie. Verder heeft de Commissie congressen georganiseerd, zomer- en wintertuincolleges voor bestuurders gegeven, werkbezoeken afgelegd aan gemeenten, masterclasses georganiseerd voor de pilots, en het gemeentecompliment, prijs voor gemeentelijk vrijwilligerswerkbeleid, mogelijk gemaakt.

Veranderingen bij gemeenten op het gebied van de speerpunten van de Commissie

Agenderen en visie ontwikkelen

Meer dan 60 % van de gemeenten besteedt inmiddels aandacht aan het vrijwilligerswerk in het collegeprogramma. De politieke steun vanuit de gemeente is volgens metingen in de periode 2002-2004 toegenomen. Meer dan driekwart van de gemeenten heeft een (deel)nota vrijwilligerswerkbeleid vastgesteld. Meest genoemde doelstellingen van het beleid zijn het vergroten van maatschappelijke betrokkenheid van burgers en het bevorderen van sociale cohesie. Wat opvalt, is een tendens naar meer concrete en specifieke doelstellingen, zowel ten aanzien van sectoren als doelgroepen.

Bij provincies is een vergelijkbare tendens zichtbaar: vrijwilligerswerkbeleid is opgenomen in bijna alle collegeprogramma's, alle provincies hebben ambtelijke capaciteit vrijgemaakt en 11 van de 12 provincies participeren in de TSV. De voornaamste doelstelling van het provinciale beleid is het stimuleren van gemeenten om vrijwilligerswerkbeleid te ontwikkelen en het prikkelen van bestaand vrijwilligerswerkbeleid met nieuwe initiatieven en methodieken.

Regie voeren

Uit de rol die gemeenten voor zichzelf zien weggelegd is goed op te maken op welke wijze zij regie voeren. De voornaamste rol is voorwaardenscheppend en/of stimulerend. Andere rollen als bemiddelaar of anticiperend komen in mindere mate voor.

Tabel Voornaamste rol gemeenten

Gemeentegrootte	2004	
	Voorwaardenscheppend	Stimulerend
< 10.000	67 %	18 %
10.000 – 20.000	68 %	15 %
20.000 – 50.000	78 %	12 %
50.000 – 100.000	77 %	9 %
> 100.000	72 %	17 %
Totaal	73 %	14 %

In de periode 2002-2004 is geen grote wijziging gekomen in deze voorkeuren.

Ook bij provincies zijn geen merkbare wijzigingen geconstateerd in de wijze en mate van regievoering.

Zicht krijgen op vrijwilligerswerk

Een aanzienlijk aantal gemeenten heeft de afgelopen drie jaar structureel informatie verzameld over het lokale vrijwilligersdomein. In 2004 geeft een kwart van de gemeenten aan dat ze systematisch en periodiek gegevens inventariseert over het vrijwilligerswerk. Daarnaast is nog eens een kwart van plan dat te doen. De meest gehanteerde methoden daarbij zijn het voeren van overleg met organisaties, lokale enquêtes en het hanteren van monitor instrumenten; 9% van alle gemeenten heeft gebruik gemaakt van de digitale monitor die de Commissie heeft ontwikkeld.

Vanuit hun rol hebben provincies geen directe contacten met lokale vrijwilligersorganisaties en vrijwilligers. Informatie over behoeften van gemeenten aan ondersteuning van hun vrijwilligerswerkbeleid wordt voornamelijk verzameld via de provinciale steunfuncties.

Vrijwilligers betrekken

Bij alle grote en middelgrote gemeenten worden vrijwilligers en hun organisaties betrokken bij de beleidsvoering. Dit geldt vooral voor de uitvoeringsfase en evaluatie van beleid, en in mindere mate bij beleidsformulering en planvorming. Ook hier is de invloed van de TSV merkbaar: de betrokkenheid van vrijwilligers en hun organisaties is in de loop van de periode 2002-2004 verschoven van beleid naar uitvoering.

Tabel Wijze van betrekken

	2004
Incidentele werkgroepen/overleg	53 %
Regelmatig onderzoek	40 %
Structureel overleg	26 %
Permanent platform	26 %
Niet betrokken	3 %
Anders	21 %

Colofon

Dit is een uitgave van de Commissie Vrijwilligersbeleid.

Commissie Vrijwilligersbeleid

Postbus 20350
2500 EJ 's-Gravenhage

T 070 - 340 78 23
E info@vrijwilligersbeleid.nl
W www.vrijwilligersbeleid.nl

Tekst en samenstelling

*Eric Lagendijk
Henk Hoek
Bram van Dijk*

Eindredactie

Loes Phoelich

Vormgeving

Junior beeldvorming [Peter de Vos]

Druk

Quantes, Rijswijk

Oplage

2.000 ex.

Januari 2005